

**BİR GÖNÜL TEKKESİ ŞEYHİ SEYYİD OSMAN NUREDDİN ŞEMS  
(ö. 1883) ve MERSİYYE-İ CENÂB-I SEYYİDÜ'Ş-ŞÜHEDÂ'SI  
Selami ŞİMŞEK\***

**ÖZET**

Bu makalemizde son devir Kâdirî şeyhlerinden Seyyid Osman Nureddin Şems'in hayatı, eserleri ve eserlerinden *Mersiyye-i Cenâb-ı Seyyidü'ş-Şühedâ* yeni harflere bazı açıklamalarla aktarılmıştır. Osman Şems Efendi, XIX. asır sûfî ve şâirlerindendir. 1814'te İstanbul'da doğmuştur. Babası Seyyid Muhammed Efendi'dir. Nakşibendiyye'den İsmail Efendi, Halvetiyye'nin Şabaniyye kolundan Kuşadalı İbrahim Halvetî (ö. 1848) ve Ünyeli Şeyh Abdürrahîm Üveysî (ö. 1856) gibi sûfîlerden icâzet almıştır. Kadiriyye'nin Enveriyye kolunun kurucusu olan Şems'in, "*Bâzu'l-Enver*" lakabı vardır. *Encümen-i Şuârâ'*ya katılan zâtların en ileri gelenlerinden birisidir. 1893'te Üsküdar'da vefat etmiştir. "*Dîvân*", "*Bir Mektup*", "*Şem-i Şebistân*", "*Kenzü'l-Meânî*" ve "*Mersiyye-i Cenâb-ı Seyyidü'ş-Şühedâ*" eserlerinden bazılarıdır.

**Giriş**

**A**bdulkâdir Geylânî (ö. 1167) tarafından kurulan Kâdirîlik, Eşrefîlî Abdullah Rûmî (ö. 1469-70) vasıtasıyla Anadolu'ya getirilmiş ve İznik'te kurduğu tekkeden yaygınlaşmıştır. İstanbul'da Kâdiriyye, İsmail Rûmî Efendi (ö. 1631-32) tarafından kurulan Rûmiyye (İsmailiyye), Mustafa Resmî Efendi (ö. 1793)'nin tesis ettiği Resmîyye, Mehmed Müştâk Efendi (ö. 1831)'ye nisbet edilen Müştâkiyye ve Osman Şems Efendi (ö. 1893)'nin kurduğu Enveriyye (Şemsiyye) kolları aracılığıyla temsil edilmiştir. Bandırmalızâde, 1888 yılında tamamiyadiğı *Mecmûası*'nda<sup>1</sup> yedisi arsa halinde olmak üzere elli yedi Kâdirî tekkesinin adını vermektedir. Yeşilzâde Mehmed Sâlih Efendi ise *Rehber-i Tekâyâ*'da<sup>2</sup> almış sekiz Kâdirî tekkesini sıralamaktadır.

XIX. asırda Kâdirîliğin gelişim seyri, yeni tekkeler aracılığıyla bu dönemde belirginleşen, modernleşme sonucu ortaya çıkan şehrin orta ve üst tabakaları arasındaki kültürel kopukluğu ortak bir zihniyet çerçevesi içerisinde yeniden bütünleşme çabasına paralel olarak gerçekleşmiştir. Müştâkiyye, orta tabaka Doğulu insan nüfusunu şehir kültürüyle kaynaştırırken Enveriyye, aydın zümre üzerinde

\* Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

<sup>1</sup> Bkz. Bandırmalızâde A. Münib, *Mecmûa-ı Tekâyâ*, Alem Matbaası, İst. 1307, 3-15.

<sup>2</sup> Bkz. Yeşilzâde M. Sâlih, *Rehber-i Tekâyâ*, Süleymaniye Ktp., Tirnovalı No: '035, s. 3-10.

özellikle cdcbî muhîtlerde kendini hissettiriyordu.

İşte biz de bu atmosfer içerisinde XIX. asır Kâdirîliğinin farklı ve etkili şîmalarından Enveriyye kolunun müessisi ve insanların gönüllerini “hankâh- aşk” ilan eden Osman Nureddin Şems Efendi’nin hayatı, eserleri ve eserlerinden *Mersiyye-i Cenâb-ı Seyyidü’ş-Şühedâ*’sını ilim ve kültür hayatımıza tanıtmak istedik.

### 1. Doğum Yeri ve Tarihi

Osman Şems Efendi, İstanbul’da Bâb-ı âlî civarında, Hoca Paşa Mahallesi’ndeki evlerinde 1229 h. (m. 1814) 1 Rebûlâhîr Çarşamba günü saat 4’te dünyaya gelmiştir<sup>3</sup>.

### 2. Ailesi ve Tahsili

Seyyid Osman Şems’in babası, Maliye Nezâretî Esham Kalemî ileri gelenlerinden ve Nakşibendî tarikatından, “Hoca Emin Efendi” diye meşhur, Seyyid Muhammed Efendi (ö. 1862)’dir<sup>4</sup>. Hz. Şems’in babasının vefâtına düştüğü ve mezar taşında yazılı olan manzum tarih şöyledir:

*Vâlidim Seyyid Muhammed müştehir “Hâce Emîn”  
İnzivâda göçtü oldu câyı Firdevs-i berrîn*

*Geldi nüh-tâk-ı felekten fevtine târîh-i Şems  
Müntehâ-yı Sidre oldu menzil-i râhu’l-Emîn<sup>5</sup>.*

(سنه ۱۲۷۷) منتهای سدره اولدی منزل روح الامین

Anncisi, Şerife Fâtıma Hanım olup, 1874 senesinde irtihal etmiştir. Kabri, eşinin yanındadır. Mezarının kitâbesinde ise şunlar yazılıdır:

*Vâlidem yani Şerife Fâtıma Hânım bi-hakkın  
Oldu bî-şek vâsıl-ı rahmet bi-hüsn-i hâtıme*

*İndi nüh-tâk-ı felekten fevtine târîh-i Şems  
Şevk ile Allah diyü göçtü Şerife Fâtıma<sup>6</sup>.*

(سنه ۱۲۹۱) شوق ایله الله دیو کجدي شریفه فاطمه

<sup>3</sup> Bursalı M. Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, İst. 1333, II, 271; Hüseyin Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, Osmanlıca’dan Çevirenler: Mehmet Akkuş-Ali Yılmaz, İst. 1990, I, 154; Ahmed Sâfî, *Sefînetü’s-Sâfî*, Süleymaniye Ktp. Nr. 2096 (Fotokopi Nüsha), XI, 1324; İbnülemin M. Kemal İnal, *Son Asır Türk Şâirleri*, İst. 1930, s. 1763; Kemal Edip Kürkçüoğlu, *Osman Şems Dîvânı’ndan Seçmeler*, İst. 1996, s. 8; Abdullah Öztemiz Hacıtahiroğlu, “Şeyh Osman Şems”, *Diriliş*, Sayı: 13, Eylül 1975, s. 25.

<sup>4</sup> Vassâf, *a.g.e.*, I 154; Kürkçüoğlu, *a.g.e.*, s. 8.

<sup>5</sup> Vassâf, *a.g.e.*, I, 154-155; Kürkçüoğlu, *a.g.e.*, s. 34-35.

<sup>6</sup> Vassâf, *a.g.e.*, I, 155; Kürkçüoğlu, *a.g.e.*, s. 35.

Osman Şems Efendi'nin eŐi, AyŐe Hanım olup, 1880 senesinde vefat etmiştir. Kabri, aynı hazrededir. Mellifimizin eŐiyle ilgili olarak dŐtg tarih de Őoyledir:

*Bu refikam ĀyiŐe Hānım ecel cāmın iŐp  
Gtdi ol gl-zāra kānda oldu “ aynn cāriye”*

*DŐd meh burcundan ānun fevtine tārh Şems  
ĀyiŐe Sıddıka cennetde de oldu cāriye<sup>7</sup>.*

( سنه ١٢٩٧ ) عشه صديقه جنتده اولدي جاريه

Çocuklarına gelince, Servet (ö. 1859) ve Ense (ö. 1863) adında iki kızı olup, bunlardan Servet Hanım Bāb-ı Ser-Asker Ruz-nāmçe kātiplerinden Ömer Ltfi Bey'le evlenmiŐtir ve çocuğunu dnyaya getirdiği sırada vefat etmiştir. Kabirleri yukarıda zikredilen mekandadır. Mezar taŐlarında ise Şunlar yazılıdır:

*Firkatā vāveyletā kim duhterim Servet Hanım  
Vaz'-ı haml eyler iken gŐt cihāndan āh vāh*

*Hatt-ı mu'cemle yazıldı fevtine tārh Şems  
Fātıma Servet cinānı kıldı nāgeh cilve-gāh<sup>8</sup>.*

*Hayıflar kim kermem bu Ense  
GŐb dnyādan oldu Hak ensi*

*Beyān-ı fevtine Şems oldu tārh  
Ense Hānumun Hak'tur ensi<sup>9</sup>.*

( سنه ١٢٧٦ ) انيسه خانمك حقدرا انيسي

Osman Şems Efendi, bir gazelinde kızlarının vefatlarından duyduğu derin zntsn ise Őoyile dile getirir:

*Āh kim gerdiŐ-i dolāb-ı cihān sme-nisāb  
Aksine devr ile idb yine glābı serāb*

*İtdi bu baĖda bir serv-i revānum kem-yāb  
Kıldı ftāde-i ćāh-ı ćemenistān-ı trāb*

*Nevh-i nālemden olub devrine zencr-i tunāb  
Delv-i ćeŐmim dklr eŐk-i teri dne dne<sup>10</sup>*

<sup>7</sup> Vassāf, aynı yer: KrkćioĖlu, aynı yer.

<sup>8</sup> Vassāf, a.g.e., I, 155-156; KrkćioĖlu, a.g.e., s. 35-36.

<sup>9</sup> Vassāf, a.g.e., I, 156; KrkćioĖlu, a.g.e., s. 36.

Kaynaklarda ifade edildiğine göre Osman Şems, ilk tahsilini tamamladıktan sonra geçimini sağlamak amacıyla Hoca Paşa'da tütün ticaretiyle uğraşmış ve bir taraftan da tahsiline devam etmiştir. Bu sırada, bir Bektaşî derviş gelip, çubuğunu tütün doldurmasını söylemiş; aziz, çubuğu doldurduktan başka, bir avuç tütün de bahş etmiş. Derviş dükkanın ne zaman açıldığını sormuş. İki-üç ay evvel açıldığını söylemiş. Bunun üzerine Bektaşî, "dükkanı üç ayda kaparsan zararlar kapatırsın. Altı ayda kaparsan sermayeyi tüketirsin. Bir sene devam edersen, sermayen kadar borca girersin." demiş. Osman Şems, nihayet "altı ayda sermayeyi tükettim" buyurmuşlardır<sup>11</sup>.

### 3. Tarıkata İntisâbı, Seyr u Sülûku ve Şeyhleri

Yukarıda zikrettiğimiz menkıbeden sonra Osman Şems'in fitratında gizli olan irfân nârü tecellî etmeye başlamış, mücâhede yolunu ve aşka tevessülü göz önüne alarak Nakşibendiyye'den İsmail Efendi merhûma intisap etmiştir. Bu zâtın sohbetlerine 1255 (1839) yılına kadar devam ederek ilk sülûkunu tamamlamıştır. İsmail Efendi'nin vefâtından sonra ise Halvetiyye'nin Şa'baniyye kolu büyüklerinden Kuşadalı İbrahim Halvetî (ö.1848)<sup>12</sup>,ye teslim olarak bey'at etmiş ve feyizlerine mazhar olarak yedi senede merâtib'i katederek hilâfet almıştır<sup>13</sup>.

Kuşadalı'nın vefatından sonra ihvanların talim ve terbiyesine me'mûr iken:

*Sâkiyâ başın için câm-ı lebin sun Şems'e kim*

*Virdiğin şol bâde-i lâlinden nisâr elvirmedi*

diye, hakikat bahrine dalma istek ve arzusunu izhar ederek kendisine sırdaş olacak bir irfân rehberini bulmaya çalışır. Nihâyet 1264/1848 senesinde Kadiriyye meşâyihından ve devrinin önde gelen sûfilerinden Ünyeli Şeyh Abdürrahîm Üveysî

<sup>10</sup> Vassâf, a.g.e., I, 155-156.

<sup>11</sup> Vassâf, a.g.e., I, 156; İbnülemin, a.g.e., s. 1862; Kürkçüoğlu, a.g.e., s. 8.

<sup>12</sup> Kuşadalı hk. geniş bilgi için bkz. Y. Nuri Öztürk, *Kuşadalı İbrahim Halvetî, Hayatı, Düşünceleri, Mektupları*, Fatih Matbaası, İst. 1982.

<sup>13</sup> Vassâf, a.g.e., I, 156; Kürkçüoğlu, a.g.e., s. 9; Öztürk, a.g.e., s. 34-35; Dilaver Güner, *Abdülkadir Geylânî, Hayatı, Eserleri, Görüşleri*, İst. 1999, s. 374.

(ö. 1856)<sup>14</sup>, ye mülâkî olur. Ünye'vi, Osman Şems'te büyük isti'dâd görür. Ancak Şems'te cüz'î miktarda da olsa nefsi gurur bulunduğu muttali' olunca, "oğlum, bizim irşâd dâiremize dahil olmanız için odun yarıcılığı etmek lazım. Bunu yapabilir misin?" der. Osman Şems, bundaki manaya irfânen muttali' olarak emri yerine getirmeye hazır olduğunu arz edince, imtihan maksadını beyânla derhal kabul eder. Şems, bu zâta da yedi sene hizmet etmiş ve merâtibî kat'ederek irşâda me'zun olmuştur<sup>15</sup>.

Osman Şems, bir şiirinde, seyr u sülûkuna işaretlerle şunları söyler:

*Bir görüb deryâ-yı vahlette mevâc-ı kesreti  
Eyledik idrâkle esrâr-ı bekâ'dan celveti  
Şühhesiz buldum fenâ-yı Hak'ta strr-ı halveti  
Halvetî'yim Halvetî'yim Halvetî'yim Halvetî*

*Fez-i envâr-ı Muhammed gûyiyâ bir câybâr  
Cümle pîrân-ı tarîkattur o feyz-i çeşme-sâr  
Pîr Şa'bân-ı Veli'den nisbetim var âşikâr  
Halvetî'yim Halvetî'yim Halvetî'yim Halvetî  
Aşk u şevkiyle idüb zîkr ü Hudâ şâm u seher  
Seyr-i devrân eylerim arz u semâ ile döner  
Almak istersen evâsîtda sülûkundan haber  
Halvetî'yim Halvetî'yim Halvetî'yim Halvetî<sup>16</sup>*

#### 4. Tarîkatı, Meşrebi ve Silsilesi

Osman Şems Efendi'nin tarîkatı, Kâdiriyye'dir. Kâdiriyye, Abdulkâdir Geylânî (ö. 1166) tarafından kurulmuştur. Kurucusunun adına nispetle Kâdiriyye bazan da

<sup>14</sup> Abdurrahîm Ünye'vi, Şeyh Müstâk-ı Kâdirî'nin şeyhi Hacı Hasan Şirvânî'nin halifelerindendir. Ünye'li'dir. Büyük babaları Buhara'dan göç ederek buraya gelip yerleşmişlerdir. Hz. Ömer'in soyundan ve Müftizâde hânedânındandır. Hüsn-i hatta mâlik olduğu için dâima şifâ-i şerîf yazar, maîşetlerini temin ederlermiş. 1272/1856'da vefât etmiştir. kabri, Aksaray'da Vâlîde Cami-i Şerîfi karşısında bulunan Kara Mehmed Paşa Camii bitişiğindeki mezarlıktadır. Osman Şems Efendi tarafından kabrinin üzerine bir taş konulmuş ve âhîren demir parmaklıklarla çevrilmiştir. Söz konusu taş üzerinde Osman Şems'in târihî manzûmesi vardır: *Silk-i pâk-i Kâdirî'nin bir muazzam mürşidi / Pîr-i menzîl Hazret-i Abdurrahîm-i Ünye'vi / Kâdirî meslek Üveysî meşreb-i gavs idi kim / Râhuna ta'zîm iderdi rûh-ı pâk-ı Mevlevî / Âlim ü ârif ki nakd-ı hâli olmuşdu anın / Mağz-ı Kur'ân u luffâd-ı nu'nevî vü Mesnevî / Şâh-ı iklîm-i fenâ şâhensâh-i mülk-i bekâ / hâdimi olsa sezâ idi Emîr-i Dehlevî / Mürşidim idi tarîk-i Hak'ta ol merd-i Hüddâ / Hamdülillâh oldum ol sultân-ı aşkın peyrevi / "İrcî" emri ile itdi rucû-ı lâ-mekân / Düştü ma'nâ mülküne nûr-ı cemâl-ı pertevi / Dediler ey Şems târihin çıkub isnâ aşer / itdi seyr-i lâ-mekân Abdurrahîm-i Ünye'vi. Bkz. Vassâf. a.g.e., I, 157-158; Kürkçüoğlu, a.g.e., s. 9.*

<sup>15</sup> Vassâf, a.g.e., I, 159; A. Sâfi, a.g.e., XI, 1325; Kürkçüoğlu, a.g.e., s. 10.

<sup>16</sup> Vassâf, a.g.e., I, 164.

Geylâniyye diye anılan tarîkat, İslâm dünyasının en yaygın tarîkatlarından birisidir<sup>17</sup>. Uzak Doğu'da Endonezya'dan Kuzey Afrika'ya, Sibiryâ'dan Afrika içlerine kadar yayılmıştır. Kâdiriliği Anadolu'ya ilk defa getiren Hacı Bayram Velî (ö. 1429)'nin damadı Eşrefoğlu Rûmî (ö. 1470)<sup>18</sup> dir. Tarîkatın İstanbul'a gelişi de Tophâne Kâdirihânesi'nin kurucusu İsmail Rûmî (ö. 1631) vasıtasıyladır. Kâdiriyye'nin Eşrefiyye, Rûmiyye, Hâlisiyye, Enveriyye, Garîbiyye, Hilâlîyye, Yafîyye, Esediyye ve Ekberiyye gibi kolları vardır.

Osman Şems Efendi, bu tarîkatın Enveriyye (Şemsiyye) kolunun müessisidir. Harîrîzâde M. Kemâleddin (ö. 1882) *Tibyân*'da, Ahmed Sâfî (ö.1926) *Sefînetü's-Sâfî*'de, M. Sadık Vicdânî (ö. 1939) *Tomâr-ı Turûk-ı Aliyye'de*, böyle bir koldan bahsetmezken, Hüseyin Vassâf, *Sefîne*'de, Enveriyye şubesini ayrı bir başlık altında ele alır ve Osman Şems'in, Kâdiriyye tarîkatında "Enveriyye" adıyla bir şube tesis ettiğini, Abdülkâdir Geylânî (ö. 1166)'den sonra "Pîr-i Sâni (İkinci Pîr)"<sup>19</sup> sayıldığını ve kendisine (Büyük Pîr'in "Bâzu'l-Eşheb-Alaca Şâhin"<sup>20</sup> ünvanından mülhem olarak) "Bâzu'l-Enver-En Nurlu Şâhin" denildiğini bildirmektedir<sup>21</sup>. İbnülemin de aynı bilgileri *STAŞ*'de tekrar eder<sup>22</sup>. Şems, tarîkatını ve "Bâzu'l-Eşheb" oluşunu bir gazelinde şöyle dile getirir:

*Seyr-i lâhût itmede hem râz-ı Bâz-ı Eşheb'im*

*Kâdirî'yim Kâdirî'yim Kâdirî'yim Kâdirî'*<sup>23</sup>

Şeyhimiz Kâdiriyye tarîkatına mensup olduğunu belirtmekle kalmayıp

<sup>17</sup> Geylânî ve Kâdiriyye hk. geniş bilgi için bkz. Harîrîzâde M. Kemâleddin, *Tibyânü Vesâilî'l-Hakâyık*, Süleymaniye Ktp., İbrahim Efendi, No: 432, III, vr. 38a; Sadık Vicdânî, *Tomâr-ı Turûk-ı Aliyye (Tarîkatler ve Silsileleri)*, Haz. İrfan Gündüz, İst. 1995, s. 85-148; Hocazâde Ahmed Hilmi, *Hadîkatü'l-Evliyâ'dan Silsiletü'l-Meşâyihî'l-Kâdiriyye*, İst. 1318, s. 32 vd.; Muhammed Sâmi, *Esmâr-ı Esrâr*, İst. 1316, s. 4-5; Vassâf, *a.g.e.*, I, 51-190; Süleyman Uludağ, "Abdülkâdir Geylânî", *DİA*, I, 234-239; Osman Türer, *Anahatlarıyla Tasavvuf Tarihi*, İst. 1998; s. 172-174; Nihat Azamat, "Kâdiriyye", *DİA*, XXIV, 131-136; Dilaver Gürer, *Abdülkâdir Geylânî, Hayatı, Eserleri, Görüşleri*, İst. 1999.

<sup>18</sup> Eşrefoğlu hk. geniş bilgi için bkz. Mustafa Kara, *Eşrefoğlu Rûmî*, D.İ.B. Yay., Ank. 1995.

<sup>19</sup> Abdülkâdir Geylânî'den sonra "Pîr-i Sâni" ünvanı Eşrefoğlu Rûmî (ö. 1470) ve İsmâil Rûmî (ö. 1631)'ye verilmiştir. Kerküklü Ziyâeddin Hâlis Efendi (ö. 1858)'ye "Pîr-i Râbi" denilmiştir. Şems'e "Pîr-i Sâni" denilmesi onun kemâlini göstermektedir.

<sup>20</sup> Bâzu'l-Eşheb (Alaca Şâhin), Abdülkâdir Geylânî'nin yaygın adıdır. Osman Şems mürşidi Abdurrahim Ünyevî'ye Bâzu'l-Ebyâz (Ap-ak Şâhin) demiş, çevresindekiler de kendisine Bâzu'l-Enver (En Nurlu Şâhin) demişlerdir. Kürkçüoğlu, *aynı yer*.

<sup>21</sup> Vassâf, *a.g.e.*, I, 154, 160. Bkz. A.g.mlf., "Osman Şems Efendi", *Muhfil Mecmûası*, Rebiu'l-Evvel 1341 (Ekim-Kasım 1922) Sayı: 29, s. 112-113; Kürkçüoğlu, *aynı yer*; Azamat, *a.g.m.*, XXIV, 135.

<sup>22</sup> İbnülemin, *a.g.e.*, s. 1763.

<sup>23</sup> Bkz. Vassâf, *a.g.e.*, I, 166.

mezhebinin Hanefî ve meşrebinin Üveysî<sup>24</sup> olduğunu söyler:

*Âşık-ı şûrideyim ammâ Hanefî mezhebim  
Bâde-i tevhîd ile mestim Üveysî-meşrebim*

*Gönülde buldum esrâr-ı Üveysî  
Üveysî'yim Üveysî'yim Üveysî*

*Ki oldum aşkının Leylâ vü Kays'ı  
Üveysî'yim Üveysî'yim Üveysî<sup>25</sup>*

Bir başka şiirinde de meşrebinin Melâmî olduğunu belirtir:

*Mu'tasım billâhız ancak hanikâh-ı dehrde  
Mest-i gül-câm-ı mey-i aşkız Melâmî meşrebiz<sup>26</sup>*

Silsilesi ise şöyledir: Hz. Pîr Abdülkâdir Geylânî, Seyyid Abdülvehhâb, Seyyid Gavs Muhammed, Şâh Muhyiddin, Seyyid Hasan, Seyyid Sâlih, Seyyid Bâkır, Şeyh Musâ, Şeyh Tâhir, Şeyh Hüseyin, Şeyh Ahmed, Şeyh Muhammed, Şeyh Yahyâ, Şeyh Zâhid, Şeyh Bekâeddin, Şeyh Muhyiddin, Şeyh Abdülvehhâb, Şeyh Hâmid, Şeyh Hasan, Şeyh Ali, Abdurrahman Mevsilî, Abdülvehhâb Suûdî, Abdülcelil Teblîsî, Şeyh Hacı Hasan Şîrvânî, Seyyid Müştâk Teblîsî, Şeyh Abdürrahim Üneyvî, Seyyid Osman Şems.

## 5. Memûriyeti ve Seyahatleri

Osman Şems Efendi, başta baba mesleği Mâliye Esham Kalemî Kâtipliği olmak üzere Bedesten Satış Memurluğu, Darphane-i Âmire Arayıcı Başılığı gibi küçük ve basit memurluklarda bulunmuştur<sup>27</sup>. İbnülemin, STAŞ"de onun meşhur Ali Paşa ile Paşa Mahallesi'nde komşuluk ettiğini bir gün Ali Paşa'nın ona "*Osman Efendi sen Mâliye'yi terk et! Bâb-ı Âlî'ye devam et. feyz bulursun: Mâliye kalemleri esnaf*

<sup>24</sup> Üveysî meşrep, tasavvuf literatüründe iki şekilde kullanılmaktadır. 1. Herhangi bir şeyhe bağlanmadan, doğrudan doğruya Hz. Peygamber'in rûhu ve maneviyâtı tarafından irşad ve terbiye edilen velî, 2. Daha önce yaşamış ve ölmüş bir velinin ruhaniyeti tarafından terbiye edilen bu yizden zâhirde herhangi bir şeyhi bulunmayan veliler demektir. Üveysîlik Veysel Karenî ile de ilgilidir. Veysel Karenî Hz. Peygamber'i görmemiş, fakat Hz. Peygamber onu gıyâbında manen terbiye etmiştir. Geniş bilgi için bkz. Ma'sûm Ali Şâh, *Tarâîku'l-Hakâik*, Tahran 1339, II, 48-51; Feridüddin Attâr, *Tezkiretü'l-Evliyâ*, Trc. Süleyman Uludağ, İst. 1985, s. 28; A. Yaşar Ocak, *Veysel Karanî ve Üveysîlik*, İst. 1982.

<sup>25</sup> Bkz. Vassâf, *aynı yer*.

<sup>26</sup> Bkz. Vassâf, *a.g.e.*, I, 158.

<sup>27</sup> Kürkçüoğlu, *a.g.e.*, s. 13.

yeridir"<sup>28</sup> dediğini nakleder.

Halvet hâlini ve aşk erbâbını çok seven Şems, bu memuriyetlerde bulunduktan sonra istifâ ederek evine çekilmiş ve 1883 tarihine yirmi üç sene kadar inzivâda kalmış, bir ara Bursa'ya gidip orada oturmuş, dönüşte halifesi Şeyh İzzî Efendi'nin Üsküdar'daki evinde ikâmet etmiştir. 1889 tarihine kadar Bursa-İstanbul arası seyahatlar devam etmiş, aynı sene seksen iki yaşında vefât etmiştir.

## 6. Tekkesi ve Halifeleri

Şeyhi Abdurrahim Ünyevî gibi tekkesi bulunmayan Osman Şems Efendi, mürid ve muhiblerinin gönlünü "hankâh-ı aşk" etmiştir<sup>29</sup>. Halifeleri şu zâtlardır: Üsküdar'da Canbazlar Kethüdası Şükrü Efendi (ö. 1906)<sup>30</sup>, Hâfız Bekir Sıddık Necmeddin Efendi (ö. 1924)<sup>31</sup>, şeyhinin *Dîvânı*'nı talik bir hatla yazan Bursa Ahmed Gazzî Dergâhı şeyhi Ali Sırrî Efendi (ö. 1904)<sup>32</sup> ve Şeyh Muhammed İzzî Bedreddin Efendi (ö. 1906).

Bedreddin İzzî Efendi, son dönem meşâyihindedir. 1843 yılında Niğde'nin Bereketlimaden nahiyesinde doğmuş; İstanbul'a gelerek tahsilini tamamlamıştır. Daha sonra memûriyet hayatına atılarak Erzurum, Van, Hakkari Vilâyetleri Evkâf Muhâşbeciliği, Ankara Vilâyeti Evrak Müdürlüğü, Şehremaneti Meclis İdâre Başkanlığı görevlerinde bulunmuştur. 1878'de Osman Şems'e intisap etmiş ve 1881 memûriyetten emekli olmuştur. Mürşidinin vefatından sonra Salkımsöğüt'te bulunan dergâhı yeniden imar ve ihyâ ederek Cuma günleri ikinci üzeri, Ramazanlarda Cuma geceleri tarikat âyinini icrâ etmiştir. İzzî'nin vâridât-ı kalbiyyec mâlik, cezbe-i

<sup>28</sup> İbnülemin, *STAŞ*, s. 1763.

<sup>29</sup> Vassâf, *a.g.e.*, I, 160; A. Sâfi, *a.g.e.*, XI, 1328; Ahmet Necdet, *Tekke Şiiri, Dinî ve Tasavvufî Şiirler Antolojisi*, İst. 1997, s. 535.

<sup>30</sup> Şükrü Efendi, Osman Şems'in damadı ve Sadberk Hamî'nin eşidir. Vassâf, *a.g.e.*, I, 169.

<sup>31</sup> Bu zât, 1864'te Isparta'da doğmuştur. On üç yaşında İstanbul'a gelip ve o yaşta gördüğü bir rüya üzerine Osman Şems'i arar ve nihâyet bulur, teslim olur ki yaşı, on sekiz- on dokuz civarındadır. İrtihâline kadar şeyhinin feyz dairesinde yetişen Necmeddin, 1890'da hilâfet almıştır. Hâfızdır. Babası, Nakşiyye'den ve Şems'in müridlerinden Muhammed Necâfî Efendi'dir. İstanbul'da bulunduğu sürece bir kaç sene Bâyezid'de; sonra Fatih'te Pekinli Arnavud Mustafa Efendi'nin ders halkasına dahil olarak 1894'te icâzet almış; azizin irtihaliyle Isparta'ya geri dönerek burada saatçilikle iştilal etmiş ve 1924 yılında ihvanların umûmî arzusu üzerine İstanbul'a gelerek meşîhat vekâletini kabul etmiştir. Vassâf, *a.g.e.*, I, 175-176.

<sup>32</sup> Ali Sırrî Efendi, Ahmed Gazzî Dergâhı'nda 1879'dan 1904 yılına kadar toplam 16 yıl şeyhlik yapmıştır. Baba tarafından A. Gazzî (ö. 1737), anne tarafından Eşrefzâde'lerdendir. Ayrıca İznik'te Eşrefiyye hankâhında meşîhatla hizmet etmişlerdir. Osman Şems'e intisap etmiştir. Bilâhare Gazzî Efendi'ye yeniden hîat etmiştir. Uzun boylu, sarı sakallı, clâ gözlü, tath çiçek bozuğu yüzlü bir zâttı. Hatt-ı talik'te "ikinci İmâd" denilmeye lâyık olup bazı cami ve tekkelerde levhaları vardır. Vassâf, *a.g.e.*, I, 174-175. A. Gazzî ve Dergâhı hk. geniş bilgi için bkz. Mustafa Kara, *Bursa'da Tarikatlar ve Tekkeler*, Bursa 1993, II, 231-254.



Rahmân sâhibi, âşık, sâdık bir zât olduğu rivâyet edilir. 1920'de vefât etmiş ve Hüdâyî Âsitânesi haziresine defnolunmuştur. İzmir'de 4. Kolordu Ahz-ı Asker Heyeti reisliğinde bulunan Miralay Fethi isminde oğlu vardır.

İbnülemin M. Kemal İnal, bir gün şeyhi ziyâreti sırasında, "*Kemâl Bey evlâdım! Devlet ve milletin kurtuluşu için ben Fethi'yi fedâ edeyim, sen de benim varsa fedâ et*" demiş. O sırada İbnülemin evi Fransızlar tarafından işgal edilip yağmalanmış, Miralay Fethi Bey'de Yunanlılar tarafından İzmir'de 72 yerinden yaralanarak şehid edilmiştir. Mehmed Ali Aynî de İzzî'nin hayranlarından. Ayrıca Süleyman Hilmi ve Muhammed Sa'deddin Süheyl adında halifeleri vardır. Osman Şems'in *Dîvânı*'nı tertib ederek mükemmel bir hatt-ı talikle Ali Sırrî Efendi'ye yazdırmışlardır. 1906 yılında vefât eden ve Karaca Ahmed'de şeyhinin yanına defnedilen İzzî Efendi, 1893-1918 yılları arasında Aydınolu Tekkesini Enverîliğe bağlamıştır<sup>33</sup>.

### 7. Şemâili ve Ahvâli

Osman Şems, "az seyrek, uzunca beyaz sakallı, uzunca lehceli, genellikle fes giyer, üzerine yemeni sarar ve bazen tac giyer; yüzü nurlu bir pîr-i rûşen zat idi"<sup>34</sup>. Vassâf, *Sefîne*'de onun ahvâli hakkında da, "*Nezd-i âlilerine varanlar, sohbetinin lezzetinden bıkmaz, usanmazlardı. Dâima dizüstü otururlar ve lisân-ı hikmet-i feşânından sâdır olan sözler; esrâr-ı Kur'âniyye ve ehâdis-i nebeviyyeye müteallik vâridât-ı ilâhiyye idi. Hz. Şeyh'in huzuruna girildiği zaman kalbimizden mâsivâ kaydı ref' olur; yerine zikr-i Hak kâim olurdu. Yanında bulunduğumuz müddetçe, cemâline baktıkça bakacağımız gelir, yanından ayrılmayı canımız istemezdi. Meclis-i şeriflerinde bulunduğumuz zamanın hâtırası ve bâhusus, latîf hayalleri, bir dakika gözümeüzün önünden kaybolmaz; huzurlarında iken, herkesin kalbinde bulunanları keşfeder, söyler idi. Ale'l-ekser, huşûan ağırlardı. Vâridât-ı rabbâniyyeye mâlik olduklarından, sözleri pek müessir idi. Fesâhatundan üdebâ, maârifinden ulemâ, tahkîkâtından ehl-i felsefe, dakâyıkından hülegâ, eş'ârından şuarâ, hikmetinden ukalâ, âdâbından fukarâ, elhâsıl, her sınıf kendine göre, fezâil ve irfânından iktibâs-ı feyz ederlerdi. Kendilerinin, zâhiri hâlde hankâhı yoktu. Fakat her müridin kalbini hankâh-ı aşk ütiâz etmiş idi. Hülâsa-i kelâm Cenâb-ı Şeyh, ser halka-i erbâb-ı tecrüd ve sâkî-i hum-hâne-i tevhd olmuş idi. Şiddet-i riyâzet ve mücâhededen kemâl derecede zaîf halde idiler. Bellerine bağladıkları kemeri gördüm; hemen hemen bir çocuk kemeri kadar ufak idi"<sup>35</sup> ifadelerini kullanır.*

<sup>33</sup> Vassâf, a.g.e., I, 170-173, 176-178; Kürkçüoğlu, a.g.e., s. 28-29; Aydınolu Tekkesi, Gülhâne yolu üzerinde Hüdavendigâr Caddesi ile Alemdar Caddesi'nin keşiştiği köşede bulunmaktaydı. Bkz. Mustafa Özdamar, *Derkaâdet Dergâhları*, İst. 1994, s. 56.

<sup>34</sup> Vassâf, a.g.e., I, 159.

<sup>35</sup> Vassâf, a.g.e., I, 159-160.

## 8. Şâirliği, Mahlası, Etkilediği ve Etkilendiği Şâirler

Asıl adı Osman Nûreddin olan Şems Efendi, *Fâtin Tezkiresi*'nde kaydedildiğine göre Ulu Velî Kuşadalı İbrahim Efendi'den el aldıktan sonra gönlündeki İlâhî aşkın uyanarak coşup taşmasıyla yanık şiirler söylemeye, önceki "Nûrî" mahlasını bırakarak artık "Şems" mahlasını kullanmaya başlamıştır<sup>36</sup>. Bu mahlası almalarının hikmetini Şeyh Vasfî Efendi (ö. 1910)<sup>37</sup>, ye nazîre olan bir gazelinin sonunda:

*Pertev-i zâtından ey Şems ettiğim-çün iktibâs  
Yâdigâr aldım bu ismi Şemsi-i Tebrîz'den*  
beytiyle açıklar<sup>38</sup>.

Şeyhi Abdurrahim Ünyevî (ö. 1856)'nin vefâtından sonra Şems, Kâdirî tarikatının pîri Seyyid Abdülkadir Geylânî (ö. 1166)'nin rûhânî feyzine, dolayısıyla mânen Üvcysilik pâyesine nâil olmuşlardır. Artık her iki yönden, hem şâirlikten, hem de şeyhlikten ünü çevreye yayılmıştır. Şeyhliği şâirliğine mâyc, şâirliği de şeyliğine sâye olmaya başlamıştır. Hem âriflerin hem de şâirlerin takdir edecekleri beyitlerin yüzlercesini, binlercesini yazıp sevdiklerine okumuştur.

Kaynaklarda ifade edildiğine göre Osman Şems Efendi, 1861 yılı başlarında büyük şâir Hersekli Ârif Hikmet Bey (ö. 1903)'in Lâleli Çukurçeşme semtindeki evinde her Salı günü yapılan toplantılara (*Encümen-i Şuârâ*) katılan zâtların en ileri gelenlerinden idi. Bu *Encümen*, Arapların *Sûk-ı Ukâz* (Ukâz Panayırı)'na benzerdi. Üyelerin salıdan salıya bir haftada yazdıkları nefis şiirleri, Nâmık Kemal Bey okurdu. *Encümen*, ancak bir yıl muntazam sûrette devam debilmiştir<sup>39</sup>. Sadettin

<sup>36</sup> Fâtin Davud, *Haîmetü'l-Eş'âr*, İst. 1271, s. 424; Ayrıca bkz. Komisyon, *TDEA*, İst. 1977-1998, VII, 145; Abdullah Özkan, *Başlangıçtan Cumhuriyete Türk Şiiri Antolojisi*, İst. 2003, V, 1160.

<sup>37</sup> Şeyh Vasfî, 1851 yılında İstanbul'da doğmuştur. Babası, İstanbul Draman'daki Kefevî Tekkesi şeyhi M. Raşid Efendi'dir. 1866'da babasının ölümü üzerine 15 yaşında iken babasının yerine postnişîn oldu. Meclis-i Meşâyih azalığında bulundu. Kabri, Draman Camii haziresinde babasının yanındadır. Berkî mahlasını kullandığı şiirler vardır. Hayatı ve eserleri geniş bilgi için bkz. Abdülbâki Gölpinarlı, *Dîvân Şiiri*, XX, *Yüzyıl*, İst. 1955, s. 26; *TDEA*, VIII, 513; M. Kayahan Özgül, *Araştırmalar Devri Türk Şiiri Antolojisi*, Ank. 2000, s. 246, 572; Asım Bezirci, *Dünden Bugüne Türk Şiiri*, İst. 1968, s. 315.

<sup>38</sup> Kürkcüoğlu, *a.g.e.*, s. 10.

<sup>39</sup> Bu Şuârâ toplantılarına devam eden ve isimleri tespit edilen diğer şâirler şunlardır: Mehmed Lebib Efendi, Koniçeli Musa Kazım Paşa, Hoca Sâlih Nâîfî, İbrahim Hâlet Bey, Recâizâde Mehmed Celâl, Memduh Fâik Bey, Deli Hikmet, Mustafa Refik Bey, Üsküdarlı Hakkı Bey, Mustafa İzzet Efendi, Sâdullah Râmi Bey, Mustafa Eşref Paşa, İrfan Paşa, Mustafa İsmet Efendi ve Ziyâ Paşa. *Encümen-i Şuârâ* hk. geniş bilgi için bkz. Hersekli Ârif Hikmet Bey, *Dîvân*, Haz. İbnülemin M. Kemal, İst. 1335, Hazırlayanın Girişi, s. 18-22; A. Hamdi Tanpınar, *XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, İst. 1967, s. 227-237; N. Sami Banarlı, *RTET*, İst. 1971-1979, II, 973-975; Fevziye Abdullah Tansel, *Nâmık Kemal'in Mektupları*, İst. 1967, I, 18; M. Kayahan Özgül, *Hersekli Ârif Hikmet*, Ank. 1987, s. 8-23; *DİA*, "Encümen-i Şuârâ", İst. 1995, XI, 179-181.

Nüzhet Ergun'a göre *Encümen*'in tanınmış sîmalarından olan Osman Şems, Nâmık Kemal (ö. 1888) üzerinde müessir olmuştur ve bu durum vatan şârinin tasavvufî gazellerinin tetkikinden kolayca anlaşılacaktır. Kemal'in Şems Efendi'ye bir takım nazîreler<sup>40</sup> yazdığı *Dîvân*'da mevcuttur:

*Peyrev-i nev-eser-i Şems-i ilâhîyiz biz  
Ki odur ehl-i dile kâşif-i etvâr-ı şühûd*

beytinde onun peyrevi (izinden gideni) olduğunu açıkça belirtmiştir<sup>41</sup>.

Ergun, sözlerine devam ederek şunları kaydeder: "*Mamafih bu te'sir edebiyattan ziyade tasavvufta olmalıdır. Nâmık Kemal, tasavvuf cebhesi kuvvelli olan bu mutasavvuf şâirden şühbesiz ki bir hayli istifâde te'min etti*"<sup>42</sup>. Yolları ve mizacları, telakkileri ve düşünceleri ayrı olmakla beraber, daha yaşlı ve daha kemallî olan Osman Şems'in, edâ yönünden edebiyatta, bilhassa gazel tarzında Nâmık Kemal'in gelişmesinde müessir olduğu da, olacağı da, tabii değil midir?<sup>43</sup>

Şems, Nâmık Kemâl'den başka Hersekli Ârif Hikmet'i, Ziyâ Paşa (ö. 1880)'yı da etkilemiştir ve bu şâirlerin gazellerine nazîreleri vardır. Üç büyük şâirin gazelleri ile Şems'inkileri karşılaştırdığımızda görülür ki üstünlük ondadır, sonra Hersekli'dedir, sonra Nâmık Kemâl'dedir, daha sonra da Ziyâ Paşa'dadır<sup>44</sup>.

Osman Şems'in, az olmakla beraber Türkçe gazelleri gibi Arapça ve Farsça gazel tarzında şiirleri de vardır. Bu şiirler yazıldığı dilin üslûbuna uygun ve manaca dolgundur. Bu bakımdan o, eski tabirle "*elsine-i selâse*"de üç dilde mâhir bir şâirdir.

Türkçe gazellerinde gâh Fuzûlî (ö. 1556) ve Nâilî (ö. 1666), gâh Nâbî (ö. 1712) ve Şeyh Gâlib (ö. 1799) edâsı rûhu okşar. Farsça şiirlerinde Şîrâzî Hâfız (ö. 1380?), Abdurrahman Câmî (ö. 1492) ve Feyzî Hindî (ö. 1595) hatıra gelir. Arapça şiirlerinde ise İbn Fâriz (ö. 1234) havası vardır. Kâdiriyye'nin Hâlisîyye kolunun müessisi Abdurrahman Hâlis Talabânî (ö. 1858)<sup>45</sup>'nin "*Nigârâ mülk-i cismim kenz-i aşkıncün harâb ettim / Anı cânım kalbden nâib-menâb ettim*" matla'lı meşhur

<sup>40</sup> Nazîre, bir şâirin bir eserine (gazeline) başka bir şâir tarafından aynı vezin ve kafiyede olamak üzere yapılan benzer demektir.

<sup>41</sup> S. Nüzhet Ergun, *Nâmık Kemâl-Hayati ve Şiirleri*, (Mukaddime), İst. 1933, s. 42.

<sup>42</sup> Ergun, *a.g.e.*, s. 43-44.

<sup>43</sup> Kürkçüoğlu, *a.g.e.*, s. 16.

<sup>44</sup> Kürkçüoğlu, *a.g.e.*, s. 18-22.

<sup>45</sup> Talabânî. 1797'de Kerkük'te doğmuştur. Babası Ahmed Talabânî ve Şeyh Maruf hazretlerinden hilâfet almıştır. H. 1250'de iki defa yayımlanan *Dîvân*'ı ve Mevlânâ'nın *Mesnevî*'sinden seçilmiş on sekiz beytin şerhinden ibaret olan *Kitâbu'l-Meârif fî Şerh-i Mesnevî-i Şerîf* adında bir eseri vardır. Ayrıca Arapça'dan Türkçe'ye çevirdiği Abdülkadir Geylânî'nin hayatı ve eserlerini anlatan *Behçetü'l-Esrâr* isimli bir tercüme eseri vardır. Geniş bilgi için bkz. Vassâf, *a.g.e.*, I, 129-131; Sâdık Vicdânî, *Tomâr-ı Turûk-ı Aliyye* (Tarikatler ve Silsileleri), Haz. İrfan Gündüz, İst. 1995, 135-143; Şeyh Muhammed Hüsameddin Ömer, *Enfâsî'r-Rahmâniyye fî Silsile'l-Kâdiriyyeti't-Talabâniyye*, Kerkük 1973; Yunus Ayten, "Ziyâuddin-i Abdurrahmân-ı Hâlis Talabânî", *SGAD*, İst. 1996, IX, 128-132.

gazeline nazîre söylemiştir. Kerbelâ Mersiyeleri Koniçeli Kâzım Paşa (ö. 1889)'nin kilerden üstündür. Bunlar Fuzûlî'nin *Hadîkatu's-Süedâsı*'ndaki Türkçe, Muhteşem-i Kâşânî'nin Farsça mersiyeleri değerindedir<sup>46</sup>.

Hüseyn Vassâf Efendi, bir makâlesinde<sup>47</sup> ve Bursalı Tâhir Bey'in *Osmanlı Müellifleri*'nde<sup>48</sup> Osman Şems'i Şuârâ (Şâirler) faslına yazmasını hoş görmediğini, onun şâir olmakla beraber, irfânen daha yüksek mertebede bulunduğunu ve manevî yüce makâmlara sâhip olduğunu belirterek Sâdık Vicdânî'nin de *Tomâr*'da Şems'ten ve bununla ilgili olarak Şeyh Müştâk'tan bahsetmemesinin bir noksanlık olduğunu ifade eder.

### 9. Vefâtı ve Türbesi

Osman Şems Efendi, h. 1311 yılı Cumâde'l-Âhire ayının 18. inci (m. 1893 Aralık ayının 27. inci) Çarşamba gecesi Üsküdar'da Selimiye semtindeki evinde ebediyet âlemine göç etmiştir. Karaca Ahmet Sultan Türbesi karşısında, İnâdiye yolu üzerindeki kabristanda âile mezarlığında daha önce vefât etmiş bulunan kızı Sadberk Hanım'ın kabrine vasiyeti üzerine gömülmüştür<sup>49</sup>. Kabri, üstüvâne şeklindeki mermerden yapılmış olup, baş taşı aynasında Kâdirî gülü ve altında ortasından tek dilimli uzunca Üveysî tâcı işlenmiştir. Bunun altına da istifli sülüs celsî ile "*Yâ Hû! Ecille-i ricâl-i Kâdiriyye ve Üveysiyye'den es-Seyyid eş-Şeyh Osman Nureddîn-i Şems (k. s) Efendi hazretlerinin kabr-i şerifleridir. Sinn-i şerifleri 82, târih-i velâdetleri 1229, fî gure-i Rebîu's-Sânî, yevm-i Çarşamba, târih-i irtihâllerifi 18 Cumâde'l-Âhire 1311 yevm-i Çarşamba*" yazılıdır<sup>50</sup>.

Vassâf Bey, *Cerîde-i Sûfiyye*'deki makâlesinde kabrindeki bir levhada onun:

*Mezârın ravza-i Rıdvân bulurlar*

*İçinde cismîni hayrân bulurlar*

beytiyle başlayan gazelinin<sup>51</sup> yazılı bulunduğunu ve *Sefîne*'de<sup>52</sup> İzzî Efendi tarafından bu levhanın bir sebeple kaldırıldığını belirtmekte ise de levha bugün yerinde değildir. İbnülemin bu levhanın "büyük bir fırtınada düşüp kırıldığından kaldırıldığını" bildirmektedir<sup>53</sup>.

<sup>46</sup> Kürkçüoğlu, *a.g.e.*, s. 22-23.

<sup>47</sup> Bkz. Vassâf, a.g.m., *Mahfil Mecmuası*, Sayı: 32, s. 146-147.

<sup>48</sup> Bkz. Bursalı, *OM*, II, 270-271.

<sup>49</sup> Kürkçüoğlu, *a.g.e.*, s. 31.

<sup>50</sup> Vassâf, *a.g.e.*, I, 161; Kürkçüoğlu, *a.g.e.*, s. 33.

<sup>51</sup> Bu gazel, Şems'in, kızı Sadberk Hanım vefât ettiği zaman söylediği acıklı manzumedir. Vasiyeti üzerine onun kabrine gömüldüğünden ihvânı bunu bir levhaya yazdırıp yanına başına koymayı uygun bulmuşlardır. Gazelin tamamı için bkz. Kürkçüoğlu, *a.g.e.*, s. 301-302, 109 No'lu gazel.

<sup>52</sup> Bkz. Vassâf, *a.g.e.*, I, 161.

<sup>53</sup> İbnülemin, *a.g.e.*, s. 1763, I No'lu dipnot.

Osman Şems'in vefâtına Üsküdarlı Mevlevî şâir Tal'at Bey (ö. 1926)<sup>54</sup>'in düştüğü manzûm bir tarih de vardır:

*Şems-i devrân mazhar-ı feyz-i tarîk-i Kâdirî  
Yani hem-nâm-ı Cenâb-ı Câmi'-i Nazm-ı Hudâ*

*Eyleyince âlem-i lâhûta nâgâh intikâl  
Çıkdı istikbâle ervâh-ı sufûf-ı evliyâ*

*Matla'-i şems-i hakikat şeyh-i rûşen-dil idi  
Nûr akardı vech-i pâkinden göreydin dâimâ*

*İnzivâ-gâhın ziyâret eyleyüb erbâb-ı hâl  
Etmemek kâbil değüldi ihtiyâr-ı inzivâ*

*Mürşid-i feyyâz idi hem de sühan erbâbına  
Nazm u nesrin hırz-ı cân eylerdi erbâb-ı nühâ*

*Vahdete dâir olan ebyâtının emsâli yok  
Himmete dâir olan âsârı gâyet bî-riyâ*

*Eyledi hoşnûd rûh-ı pâk-ı Abdulkâdir'i  
Bunca demler himmet-i pîrânesin etti recâ*

*Elli yıl seccâde-i irşâdla oldu mukîm  
Eyledi telkîn-i esrâr-ı tarîk-i Kibriyâ*

*Sohbetinden feyz alanlar ol Üveysî-meşrebin  
Oldular hep vâsıl-ı Hak tarîk-i hubb-ı sivâ*

*Etiler kurb-ı Ebu'd-Derdâ'da tevdi'-i türâb  
Na'ş-ı pâkin nakl idüb baş üzre erbâb-ı vefâ*

*Sırrım takdîs ede her dem Hudâvend-i Gafûr  
Eyleye kabrin metâf-ı kudsiyân subh u mesâ*

<sup>54</sup> Asıl adı Ahmed Tal'at'tır. 1879'da Adliye Nezâreti Muhasebc Kalemi'nde memuriyete başlamış; başkâtiplik ve Adliye Muhasebc Müdürlüğü'nden sonra 1909'da Bahriye Nezâreti Müsteşarlığı'na getirilmiştir. *Saadet* ve *Zuhûr* gazetelerinde yazı ve şiirleri yayımlanan Tal'at Bey'in eserleri ve bütün kitapları bir yangın sırasında yok olmuştur. Vefâtından sonra vasiyeti üzerine şâir Nedim'in kabrinin yakınına defnedilmiştir. Hk. geniş bilgi için bkz. İbnülemin, *a.g.e.*, s. 1846; İ. Alaettin Gövsa, *Türk Meşhurları Ansiklopedisi*, İst. 1946, s. 374; İ. Zeki Eyüboğlu, *Divan Şiiri*, İst. 1994, II, 572.

*Rihletinde Mevlevî Tal'at dedi târihini*  
*Eyledi Osman Efendi azm-i dergâh-ı bekâ h. 1311<sup>55</sup>*

(سنه ۱۳۱۱) ایلدی عثمان افندی عزم درگاه بقا

## 10. Eserleri

Bursalı M. Tahir Bey *Osmanlı Müellifleri* adlı eserinde Osman Şems Efendi'nin, tasavvuf ehli ediblerinin ulularından, Kâdirî tarîkatı âriflerinin büyüklerinden bir büyük müşid olduğunu belirterek *Dîvânı*'nın gerçekten ârifâne ve şâirâne olduğunu, henüz basılmadığını kaydeder ve örnek olarak bir kaç beyit verir. Ayrıca "*Kenzü'l-Meânî*" ve "*Şem ü Şebistân*" adlarında muhakkıkâne iki manzumelerinin de olduğunu ifade eder<sup>56</sup>.

Osman Şems Efendi'nin eserleri hakkında en ayrıntılı bilgiyi Kemal Edip Kürkçüoğlu'nun "*Osman Şems Efendi Dîvânı'ndan Seçmeler*" adlı çalışmasından öğrenmekteyiz. Kürkçüoğlu, bu eserleri kendi özel kütüphanesinde bulunan şeyhe ait *Külliyât*'a dayanarak tanıtmıştır<sup>57</sup>. Buna göre şeyhin; "*Dîvân*", "*Bir Mektup*", "*Şem-i Şebistân*", "*Kenzü'l-Meânî*", "*Âdâbu'l-Mürîd fi Sohbeti'l-Murâd*", isimli eserleri ve çeşitli tarih kayıtları bulunmaktadır. Şimdi sırasıyla mezkur eserlerin muhtevası hakkında bilgi verelim.

1. *Dîvân*'da (s. 1-370): 27 kasîde, 574 gazel, 3 müstezâd gazel, 12 murabba, 4 muhammes, 6 müseddes, 6 müsebba', 2 tahmis, 2 taştir-tahmis, 4 tesdis, 3 mesnevî, 32 kıt'a, 2 târih, 1 manzum tercüme vardır. Hece vezniyle iki de ilâhî mevcuttur. Abdulkâdir Geylânî'nin bir Farsça gazeliyle İzzî Efendi'nin iki gazelide bu aradadır. *Dîvân*, mürettep değildir, gelişi güzel sıralanmıştır.

2. Eski uslûbda olan bu *Mektup*, (s. 371-372) iki sahifedir. Mürid ve muhiblerin birine yazılan öğütleri ihtivâ etmektedir. Şems'in bir mektubunun sûreti de Vassâf Bey'in *Sefinesi*'nde mevcuttur ve tıbbî istilahlarla, tasavvufî remzlerle Haydarpaşa Hastanesi baştabibi Dr. Mehmed Paşa'ya gönderilmiştir<sup>58</sup>.

<sup>55</sup> Vassâf, *a.g.e.*, I, 162; Kürkçüoğlu, *a.g.e.*, s. 31-32.

<sup>56</sup> Bursalı, *a.g.e.*, II, 270-271.

<sup>57</sup> Kürkçüoğlu, bu eserleri elinde bulunan *Külliyât*'ın fotokopisinden tanıtmıştır. Aslının ise İzzî Efendi'nin halifesi Feshâne Fabrikası Müdürü (bir vakitler Çifteler Harası Müdürü) Veteriner Albay İbrahim Bey'den oğlu Said Seyfi Bey'e, ondan da eniştesi eski Mâliye Nezâreti Müfettişlerinden Zekeriya Bey'le Seyfi Bey'in oğlu İstanbul-Fatih Belediyesi'nde Şube Müdür Yardımcısı Muvahhid Bey'e intikal ettiğini kaydeder. Yine *Külliyât*'ın bir filminin Süleymaniye Kütüphanesi'nde, bir filminin de Yeralı Câmîi İmam-Hatibi ve Üsküdarlı Şâir Tal'at Bey'in yeğeni Hâfız Ali Üsküdarlı üstâdında olduğunu ve tam fotokopisinin de İstanbul Defterdarlığı Merkez Muhâsebe Müdürlüğü'nden emekli Tevfik Demiroğlu'nda bulunduğunu belirtir. Edib Bey, *Külliyât*'ın 192. sayfasına kadarki fotokopisini merhum Neyzenbaşı Halil Can Bey'den, geriye kalanını da Tevfik Demiroğlu'ndan tamamlamıştır. Bkz. Kürkçüoğlu, *a.g.e.*, s. 41-42.

<sup>58</sup> Bkz. Vassâf, *a.g.e.*, I, 168.

3. *Şem'-i Şebistân*, mesnevî şeklinde manzum tasavvufî eserdir. Eserde, âyetler, hadisler, gazeller, muhammesler, müseddesler birteveliği gidermektedir. *Külliyât*'ın 50 sayfasını doldurmaktadır. Eserin sonunda "*Bizim Şem'-i Şebistânımız*" mânâsına Farsça "*Şem'-i Şebistân-i mâ*" terkibi yazılış tarihini göstermektedir ki h. 1264 ü (m. 1848) bildirmektedir. Abdurrahim Ünyevî'ye intisâb ettiği günlerin eseri olduğu anlaşılmaktadır. Eser, üzerinde ayrıca durulmaya, açıklamalarıyla yayımlanmaya değer. *OM*'de bu eser, *Şem u Şebistân* olarak gösterilmektedir ki dalgınlık olsa gerektir<sup>59</sup>.

4. *Kenzü'l-Meânî*, uzun kasidelerle başlayan, mesnevî ile devam eden bir tasavvufî eserdir. Birinci kısım 23, ikinci son kısım da 5 sayfadır. Kasidelerin baş kısmının h. 21 Muharrem 1283'de (m. 16.05.1866); mesnevî kısmının da h. 21 Muharrem 1300 (m. 02.12.1882) tarihinde tamamlandığı altlarındaki kayıtlardan anlaşılmaktadır. Eserde *Muhammediye*<sup>60</sup> edâsı vardır.

5. *Âdâbu'l-Mürîd fî Sohbeti'l-Murâd*<sup>61</sup>, 3 sayfalık mensur bir mukaddimeden sonra Mevlid vezninde 10 sayfalık mesnevî ile devam edip sona erer. Eserin başı: (*Ey rızâ-cû-yı Hudâ-yı Girdkâr/Abd-i hâs-ı Hazret-i Perverdîgâr*). Eserin sonu: (*Emrinde eyle bu pendî hâtîme/Behre olsun sana hüsn-i hâtîme*) şeklindedir. Bu son iki eserden *OM*'de, tümünden *STAŞ*'de ve *Sefîne*'de bahis yoktur.

Edip Kürkçüoğlu, Osman Şems'in *Külliyât*'ının mezkur eserlerden ibaret olmadığını belirterek<sup>62</sup>, Osmanlı Maaârif Nezâreti crkânından Fuat Şemsi İnan'da şeyhin defterler dolusu şiirleri bulunduğunu ve adı geçen zâtın hastalığı nedeniyle kendisini göremediğini, vefâtından önce merhum tarafından muharrir Kadri Mısıroğlu'na verildiğini kaydeder. Kürkçüoğlu ayrıca elindeki *Külliyât*'ın fotokopisi ile *Külliyât*'ta bulunmayan bir şiirleri ihtivâ eden ve Vassâf Bey'in el yazısı ile notlarını içeren defteri *Seçmeler*'in yayımlanmasından sonra, Süleymaniye Kütüphanesi'ne vererek ilim erbâbının istifâdesine arz etmek niyetinde olduğunu da

<sup>59</sup> Bkz. Bursalı, a.g.e., I, 271.

<sup>60</sup> *Muhammediyye*, Yazıcıoğlu Mehmed (ö. XV. Asır) tarafından kaleme alınmış Türkçe manzum eserdir. Kâinatın yaratılışı, peygamberler ve hayat hikayeleri, melekler, kıyâmet ve makâm-ı a'lâ'da Hakk'ın sözlerine dair konuları içine alır. Eser, Amil Çelebioğlu tarafından yeni harflerle neşredilmiştir. Bkz. Amil Çelebioğlu, *Muhammediye*, İst. 1975, I-V.

<sup>61</sup> Bu eserin bir kopyası özel kütüphanemizde bulunmaktadır ve eser üzerinde gerekli inceleme-araştırmalarımız devam etmektedir.

<sup>62</sup> Mesala, Çatalca'da Ferhat Paşa Camii'nin kuzeyindeki kabristanda, h. 1286 (m. 1869)'da vefat etmiş olan İsmail Hakkı adındaki bir şahsın mezar taşında 6 beyitlik şiiri, Pâdişâh İmâmî Şerafeddin Efendi'nin İstanbul'da Kâdirhâne'deki kabir taşına yazılı târihi, Rifâî şeyhlerinden Üsküdarlı Seyyid Mehmed Nuri Efendi (ö. 1856)'nin *Salât-ı Kemâliyye Şerhi*'ne yazmış olduğu 11 beyitli takrîz-tarih, *Ceride-i Sâfiyye*'nin h. 10 Safer 1322 (m. 8.1.1914) tarihli nüshasındaki Na't-ı Şerif ve Üsküdar Sandıkçı Rifâî Tekkesi'nin cümle kapısı üzerindeki inşâ tarihi kitâbesi bunlardan birkaçıdır. Bu şiir ve tarihler için bkz. Seyyid Nuri Üsküdarî, *Salât-ı Kemâliyye Şerhi*, Şirket-i Mürettebiye Matb., İst. 1328, s. 16; Kürkçüoğlu, a.g.e., s. 46-48.

söyler. Söz konusu *Külliyât* ve buna ilave dökümanlar Süleymaniye Kütüphanesi'nde bulunmaktadır. Konuyla ilgili olarak yaptığımız tetkikat sonucunda kütüphane yetkilileri, *Külliyât*'ın Kütüphanê'de olduğunu ancak kayıtlara geçilmediğini belirttiler.

6. *Mersiye-i Cenâb-ı Seyyidü'ş-Şühedâ*. Makalemizin sonunda yeni harflerle sunacağımız eser, Osman Şems Efendi'nin, Şeyh Hayrullah Taceddin Efendi (ö. 1954)<sup>63</sup>'nin mukaddimesiyle İstanbul'da h. 1327 (m. 1909)'de basılan ve "*Bugün mâh-ı Muharrem vakt-i mâtemdir safâ olmaz*" diye başlayan *Mersiye-i Hüseyniyesi*'dir. Kürkçüoğlu'nun *Seçmeler* adlı eserinde yalnız üç yerde zikredilen eser, *Divân*'da mevcut değildir. Fakat Şems'in bu *Mersiye*'den başka yine Hz. Hasan, Hz. Hüseyin ve Kerbelâ ile ilgili mersiyelerinin olduğunu biliyoruz. İsmail Hakkı Bursevî (ö. 1725)'nin *Risâle-i Hüseyniye*<sup>64</sup> adlı eseri tab' edilirken sonuna Şems'in:

*Ey nûr-ı çeşm-i Ahmed-i Muhtâr yâ Hüseyin*  
*V'ey yâdigâr-ı Hayder-i Kerrâr yâ Hüseyin*

*Tazelendi sînelerde dâğ-ı hicrân yâ Hüseyin*  
*Mâteminle oldu âlem beyt-i ahzan yâ Hüseyin*

diye başlayan 45 beyitlik mersiyesi ilâve edilmiştir. Bu mersiye *Külliyât*'ta da mevcuttur<sup>65</sup>.

<sup>63</sup> Mehmed Hayrullah Taceddin, Miladî 1883, h. 1303 8 Safer Perşembe gününe tesadüf eden 23 Teşrinievvel 1301 tarihinde İstanbul Üsküdar'da doğmuştur. Çarşamba Tekkesi şeyhlerinden Şeyh Seyyid Mehmed Tevfik Efendi (ö. 1899)'nin oğludur. Büyük babası, Şeyh Seyyid Mehmed Nûri Efendi (ö. 1856)'dir. "Şeyh Oğlu" nâmıyla lakabı ve şiirde mahlası vardır. Şiirlerinde ayrıca "Tâci" ve "Tâciyâ" mahlaslarını kullanmıştır. Yalın, babası Tevfik Efendi'nin ölümü üzerine mezkûr tekkeye şeyh olmuştur. 1954 yılında vefât eden Taceddin Efendi'nin, matbu *Güldeste-i Dervişân*, *Gülgonca-i Âşıkân*, *Mecmua-i İllâhiyyât*, *Ravz-ı Verd*, *Binikiyüz Hadis-i Şerif* adlı eserleri vardır. Osman Şems Efendi'nin *Mersiye-i Seyyidü'ş-Şühedâ* isimli meşhur eserini de tab' ve neşr ettirmiştir. Taceddin Efendi hakkında tarafımızdan "*Son Devir Türk Sûfi ve Mûsikînaslarından Hayrullah Taceddin Yalın Hayatı, Eserleri*" adlı bir çalışma yapılmaktadır. Ayrıca bkz. Selami Şimşek, "Seyyid Nûri Üsküdârî ve Salât-ı Kemâliyye Şerhi", *Tasavvuf Derg.*, Sayı: 11, Temmuz-Aralık 2003, s. 352-354.

<sup>64</sup> *Risâle-i Hüseyniye*, Hüseyin isminin ve harflerinin tasavvufî/işâfî yorumu hakkındadır. 23 Cemâziyelâhîr 1133'de tamamlanan (s. 33) risâlenin iki nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'ndedir; biri, Pertev Paşa, nr. 637 (vr. 160-168)'dedir, diğeri Muhammed Sâlih Vecihî Paşa'nın oğlu İsmail Sâdık Kemâl Paşa tarafından h. 1292'de Dügümlü Baba türbesine vakfedilen nüshadır ki Dügümlü Baba, No: 272/2'dedir. Eserin, yer ve zaman belirtilmeden yapılmış bir baskısı da vardır. Bu baskının az önce zikrettiğimiz tarih ve kayıtlardan yola çıkarak ya h. 1292(1874)'de ya da daha önce basıldığı tahmin etmekteyiz.

<sup>65</sup> Bkz. Osman Şems, *Külliyât*, s. 34-38.



MERSİYYE-İ CENÂB-I SEYYİDÜ'Ş-ŞÜHEDÂ<sup>66</sup> (Metin)

## MEDHAL

Allah'ın adıyla, hamd ederek, salât u selâm getirerek.

Mersiyye, “bir merde sitâyîş kerden” malumdur ki lugat ve örfçe vefât etmiş kişilerin iyi yönleri ve güzellikleri hakkında hüznünlü şiir okumak anlamındadır. Husûsiyle kurre-i çeşm-i pâk-ı Peygamber ve ciğerpâre-i tâbnâk, seyyidü'l-beşer, Cenâb-ı Seyyidü'ş-Şühedâ İmâm Hüseyin (r. a) Efendimiz Hazretlerinin vak'a-i dilsûz şehâdetlerini tahrik-i hüzn ve bükâ edeceğim diye kestiymi, biçtiymi, üç gün üç gece cenazesi bi-sır kaldıydı diye sadedin dışında kitâbet ve hitâbetin âdâbına aykırı cümleler, kelimeler kullanılan bir takım mersiyyelerin bazı yerlerde okunduğunu teesüfle müşâhede etmekteyiz. Binâenaleyh buna benzer mersiyyelerin okunması şeriat, tarikat âdâbına aykırı olduğu gerçeği bütün akıllarda yer etmiştir. *Mersiyye-i Şerif* yukarıda geçtiği üzere Cenâb-ı Seyyidü'ş-Şühedâ Efendimiz Hazretlerinin yüce şânlarını tavsif etmek, güzel meziyetlerini sıralamak, tarif etmekle beraber halka mâtem ayını ve bu ayda ehlullahın hallerini, Kerbelâ'da susuzluktan ölen şehitlerin çektikleri sıkıntı ve meşakkati “*Kellimu'n-nâse alâ kaderi ukûlihim*” (İnsanlara akılları seviyesinde konuşunuz)<sup>67</sup> hadisi gereğince herkesin anlayacağı bir tarzda nazmen tebliğ ve beyân etmektedir.

Çünkü “*Men bekâ ala Hüseyni ev tebhâkâ vecebet lehü el-Cenneh*” (Kim Hüseyin için ağlarsa yahut ağlamaya çalışırsa cennet ona vacip olur)<sup>68</sup> hadisi şerifi müteallıkınca yukarıda açıklandığı vechile şuyû'-i edebiyâta muvâfık, lisânımızın fesâhat ve belâgatına mutâbık, ez cümle daha önce yaşamış evliyâlardan Hz. Hasan Sezâyî (ö. 1738)<sup>69</sup>, Seyyid Nizâm, Seyyid Seyfullah<sup>70</sup>, Niyâzî-i Mısırî (ö. 1693)<sup>71</sup>,

<sup>66</sup> Bu eser, Osman Şems'in, bir nüshası da özel kütüphanemizde bulunan ve Şeyh Hayrullah Taceddin Efendi'nin mukaddimesiyle İstanbul'da h. 1327 (m. 1909)'de basılan *Mersiyye-i Hüseyniyesi*'dir.

<sup>67</sup> Hüsâmüddin el-Hindî, *Kenzü'l-Ummâl*, Beyrut 1979, X, 242.

<sup>68</sup> Kaynağına ulaşamadım.

<sup>69</sup> Sezâyî hk. geniş bilgi için bkz. Muallim Nâci, *Osmanlı Şâirleri*, Haz. Cemal Kurnaz, M. E. B. Yay., İst. 1995, s. 322; A.g.mlf., Muallim Nâci, *Esâmî*, İst. 1308, s. 164; Selçuk Eraydın, *Tasavvuf ve Tarikatlar*, İ.F.A.V. Yay., İst. 1994, s. 394-395; Necâti Seçkin, *Edirne Evliyâları*, İst. 1971, s. 72-79; Rıdvan Camm, *Edirne Şâirleri*, Akçağ Yay. Ank. 1995., s. 383-384; Muhittin Pektaş, *Sezâyî (Câbî Hasan Dede) Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Divânı'nın Tenkitli Metni*, SÜSBE, Basılmamış Doktora Tez, Konya 1998; A. Rıza Özüygün, *Hasan Sezai'nin Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divânı* (İnceleme-Tenkitli Metin), AÜSBE, Basılmamış Doktora Tezi, Erz. 1999.

Yazıcızâde Muhammed (ö. 1451)<sup>72</sup>, Kabûlî (ö. 1829)<sup>73</sup>, Zekâyî (ö. 1812)<sup>74</sup> v.s. evliyâullah-ı kiram efendilerimizin lisân-ı reşâdet beyânlarından sudûr eden mersiyelerin her birerleri filhakîka hâlen ve zevken mertebelerinden söylenmiş birer edeb manzûmesidir.

Şimdi neşredilmesine cesaret ettiğim işbu *Mersiyye-i Cenâb-ı Seyyidü'ş-Şühedâ*, bundan on-onbeş sene önce âhirete irtihâl eden Kadiriyye tarîkatı büyüklerinden Üsküdârî Osman Şemsî Efendi merhûmun nâdir eserlerinden olup mükerrerem selefîn zarif eserlerinden iktifâ edilerek yazılmıştır. Mütalaasından dahi anlaşılacağı vechile merhum müşârûn ileyh salihlerden, ediblerden, âbid, takvâ ve vera' sahibi, salâbet-i diniyyeye mâlik, mütalaası çok, ehl-i beyt ve evliyâullah muhibbi olan sevimli bir zât idi. Mübâlağa olarak söylemiyorum. Merhûmun kaleminin meziyetleri, güzel hasletleri, övgüye layık ahlâkı kendisini tanıyanların tabîî malumlarıdır. Allah geniş ve büyük bir rahmetle ona rahmet etsin.

Fakir ise Allah Teâlâ'nı keremiyle; ecre nâil olmak ve işbu mersiyye-i şerîfi safâli ihvânlara necip mütâlaaları buyuruldukça "*ev tebâkâ*" tebşîrâtından istifâde etmek ve merhûmun tayyib ruhunun rahatlatma şâdı, azm-i dervîşânesiyle neşr sahasına çıkarılmasına acele ettim. Allahu veliyyü't-tevfîk ve hüve ni'me'r-refîk. El-Fakîr: Şeyh Hayrullah Tâceddin.

<sup>70</sup> Seyyid Nizam ve Seyyid Seyfulah aynı kişiler olup bu zât, tasavvufi kaynaklarda her iki adla yahut Seyyid Nizam oğlu Seyfullah şeklinde zikredilir. Mutasavvif şâirlerdendir. Hayatı hakkında pek bilgi yoktur. Bkz. Abdülbaki Gölpınarlı, "Seyyid Seyfullah (Nizam oğlu)", *Türk Dili Derg.*, (Türk Halk Edebiyatı Özel Sayısı), c. XIX, Sayı: 207, Aralık 1968, s. 405-413; A.g.mlf., *Türk Tasavvuf Şiir Antolojisi*, İst. 1972, s. 78-80; Adil Atalay, *Seyyid Nizam oğlu: Hayatı, Sanatı, Eserleri*, İst. 1976; Abdullah Uçman, "Seyyid Nizam oğlu Seyfullah", *SGAD*, VIII, 184-187.

<sup>71</sup> Mısrî hk. geniş bilgi için bkz. Mustafa Kara, *Niyâzi-i Mısrî*, T. D. V. Yay., Ank. 1994; Mustafa Aşkar, *Niyâzi-i Mısrî Hayatı, Eserleri, Tasavvuf Anlayışı*, K. B. Yay., Ank. 1999; Kenan Erdoğan, *Niyâzi Mısrî Divân'ı*, Akçağ Yay., Ank. 1998.

<sup>72</sup> Yazıcızâde hk. geniş bilgi için bkz. Kemal Eraslan, "Yazıcıoğlu", *İslâm Ansiklopedisi (İA)*, İst. 1988, XIII, 366 vd.; Mustafa Uzun, "Yazıcıoğlu Mehmed", *SGAD*, İst. 1996, VII, 384-387.

<sup>73</sup> Bu zât Kabûlî Mustafa Efendi'dir. Geniş bilgi için bkz., Selami Şimşek, *Edirneli Kabûlî Mustafa Efendi Hayatı, Eserleri ve Tasavvufî Görüşleri*, Basılmamış Y. Lisans Tezi, Erz. 1998.

<sup>74</sup> Bu zât da Halvetiyye'nin Şâbaniyye kolu şeyhlerinden Mustafa Zekâyî Efendi'dir. Hk. geniş bilgi için bkz. Bursalı, *OM*, I, 74, 233; Vassâf, *a.g.e.*, IV, 119; Serhan Alkan, *Şeyh Mustafa Zekâyî'nin Hayatı, Edebi Kişiliği, Divân'ı* (İnceleme-Tenkitli Metin), AÜSBE, Basılmamış Y. Lisans Tezi, Erz. 1994.

**Bismillahirrahmânirrahîm  
Mersiyye-i Cenâb-ı Seyyidü'ş-Şühedâ**

Mefâîlün / Mefâîlün / Mefâîlün / Mefâîlün

*Bugün mâh-ı Muharrem vakt-i mâtemdir safâ olmaz  
Fürûğ-ı dîde-i giryân-ı gamdan rûşenâ olmaz  
Gönül âyînesinde gerd-i mâtemden cilâ olmaz<sup>75</sup>  
Derân içre hüzünden gayri sûret rû-nümâ olmaz  
Muhibb-i âl'e bu mâtem gibi derd u belâ olmaz*

*Gözüm kan ağla mâh-ı mâtem-i âl-i abâ geldi  
Girân-bâr-ı belâlarla zamân-ı pür-cefâ geldi  
Zamân-ı kürbet-i Şâh-ı Hüseyin-i Kerbelâ geldi  
Bu mâtemle dil-i nâlân ezelden mübtelâ geldi  
Muhibb-i âl u evlâd olmayanlar mübtelâ olmaz*

*Bil ey dil vakt-i sermestân-ı bezm-i Kerbelâdır bu  
Şeb-i ser-hâb-ı çeşm-i nûr-ı çeşm-i enbiyâdır bu  
Seher-gâh-ı humâr-ı teşne-i şîr-i Hüda'dır bu  
Dem-i subh-ı sabûh-âşâm-ı vasl-ı kibriyâdır bu  
Bu mey'den içmeyenler ehl-i beyt-i Mustafâ olmaz*

*Bu râzı duymak istersen eger sen ey dil-i dânâ  
İdersin cür'a-i câm-ı Hüseyinî'den nevâ peydâ  
Bulub bezm-i şehâdette mezâk-ı teşne-i yahyâ  
Muhakkak olmayanlar mazhar-ı esrâr-ı "mâ evhâ"<sup>76</sup>  
Dem-i râz-ı Hüseyin-i Müctebâ'ya âşinâ olmaz*

*Hüseyin-i Kerbelâ şâhenşeh-i hayl-i müeyyedir  
Hüseyin-i Kerbelâ müşkât-ı envâr-ı mümeccedir  
Hüseyin-i Kerbelâ bâsişgeh-i la'l-i Muhammeddir  
Hüseyin-i Kerbelâ nûr-ı fürûğ-ı çeşm-i Ahmeddir  
Ki bil nûr-ı mücessem tu'me-i tîğ-i cefâ olmaz*

*İmâm-ı dîn-i ekberdir Hüseyin-i Kerbelâ fehm et  
Vasiy-yi ilm-i Hayderdir Hüseyin-i Kerbelâ fehm et  
Hem-âğûş-ı Peyâmberdir Hüseyin-i Kerbelâ fehm et  
Serîr-i nûr-ı ızhârdır Hüseyin-i Kerbelâ fehm et  
Serîr-i nûr-ı ferş-i pây-ciünd bî-hayâ olmaz*

<sup>75</sup> Gerd, toz, toprak; kürbet, meşakkat; girânbar, ağır yüklü; rûnümâ, yüz göstermek; humâr, mahmûrluk; sabûh, sabah şarabı; râz, sır anlamına gelir.

<sup>76</sup> "Bunun üzerine Allah, kuluna vahyini bildirdi" (Necm. 53/10) âyetine işâret edilmektedir.

O şâhin vâkıât-ı mâtem-engîz-i makâlâtı  
Hilâf-ı hürmet u şân üzre geçti hadd u gâyâtı  
İdüb tahrîr-i kesb-i hüzn için türlü ibârâtı  
İderler zımnile isbâtı acz ile mücâzâtı  
Selâûn-i İlâhiyyûn'a böyle iftirâ olmaz

Budur tahkîk kim Kâfîler oldu bîata meyyâl  
İmâm-ı Kerbelâ hem etmek üzre Kûfe'ye ikbâl  
Bu emr üzre olundukça kadem-cünbân-ı isti`câl<sup>77</sup>  
Gelüb hep ehl-i Mekke eylediler ma`raz-ı âmâl  
Dediler gitme ey şâh-ı serîr-i irtizâ olmaz

O dem erdi hutâb-ı lâ-yezâlî k' ol meh-i seyyâr  
Seyâhat emrini`ensâr u âline ide tekrâr  
Olub îcâb-ı hükm u ahd u mîsâk-ı ezel ızhâr  
Civâr-ı lâ-mekân u bî-nişâna eyleye refîâr  
Ki bir sûret ile tağyîr-i takdîr-i kazâ olmaz

İdüb tahrîk-i pâ-yı elvedâ' ol şâh-ı âlişân  
Ser-â-ser ehl-i Bathâ<sup>78</sup> çıktılar teşyi`ine nâlân  
Çün erdi Kerbelâ'ya rehğüzâr-ı mevkib-i sultân<sup>79</sup>  
Nihân oldu nazardan râh-ı her cünd oldular cûyân  
Anı fehîm ettiler kim hükm-i Bâri rehuimâ olmaz

Kuruldu Kerbelâ'ya hayme-i şâh-ı felek-dîvân  
İhâta etti etrafın gelüb ceyş-i Yezîd ol ân  
Fem-i âl-i Resûle vermeyüb su ol saf-ı nâdân  
Leb-i ser-çeşme-i âb-ı hayâtı kuldılar atşân  
Bu yüzden düştüler bir derde kim asla devâ olmaz

<sup>77</sup> Kadem cünbân: Hızlı adım atmak.

<sup>78</sup> Bathâ: Mekke.

<sup>79</sup> Mevkib: Kafîle.

Miyân-ı âl'e düştü izdiyâd-ı atşadan bir hâl  
 K'olub tâs-ı felek âvâzu'l- atşâ ile mâlâmâl  
 Uyûn-ı mest-i sekrân-ı şehâdet nüh-felek emsâl  
 Tecellâ-yı zülâl-ı la'l-i yâre oldular seyyâl<sup>80</sup>  
 Bu ahvâle muâdil vak'a-i sûziş fezâ olmaz

Geliüb ol dem Yezîdân ettiler ey gül-ruh-ı kerrâr  
 Hilâfet mâcerâsında Yezîd'e eyle gel ikrâr  
 Sözüümüz dinler isen hep senindir ravza vü enhâr  
 Ki yoksa tığ u atş ile sana çok eyleriz âzâr  
 Hisâr-ı zulmümüzden sana hiç râh-ı rehâ olmaz

Dedi ol mu'ciz-ehbâz-ı habîb-i hazret-i Bâri  
 Bu veche yâ adullah<sup>81</sup> eylerim hâşâ ki ikrârı  
 Susuzluktan çekem zan itmeyin zinhâr âzârı  
 Ve hem etti zemîn-i haymeden bâ-kudret-i Bâri  
 Revân bir nehr kim hâlet-pezîr-i inkizâ olmaz

İrişdi hizmete ol demde kerrûbîn<sup>82</sup> ile hemrâz  
 Ferişteler u cinnîler idlûb ol merkeze pervâz  
 Dediler emr kıl fermân senindir bugün ey şâhbâz  
 İdelim Kerbelâ'yi menzil-i Kârûn ile demsâz  
 Bu ecnâda müşâbih (bir)<sup>83</sup> gürûh-ı bî-vefâ olmaz

Dedi ben bu kazâ-yı Kerbelâ'da eylerem seyrân  
 Düşüb atş âtesine çün Halîl-i hazret-i Rahmân  
 Egerçi vasfınız makhûldur indimde ey yârân  
 Velî bu derd için bir kimseden etmem taleb dermân  
 Fedâiler yolunda Hakk'a dahi ilticâ olmaz

Olub meşhûd hem şâh-ı Resûl u Hayder u Zehrâ  
 İmâm-ı Kerbelâ'ya sundular bir câm-ı pür-sahbâ<sup>84</sup>  
 Dediler cânımız soldurmasın gül rûyun istiğnâ  
 Buyur enhâr-ı bâğ-ı lâ-mekâna ey gül-i ra'nâ  
 Leb-i la'lîna lâyıq cûybâr-ı Kerbelâ olmaz

<sup>80</sup> Zülâl: Saf su; la'l: yanak; seyyâl: akıcı, akan.

<sup>81</sup> Adullah: Allah düşmanları.

<sup>82</sup> Kerrûbîn: Melekler.

<sup>83</sup> Vezin gereği "bir" kelimesinin burada olmaması

<sup>84</sup> Sahbâ: Hamr, içki, mey.

*Dedi ol cân-ı âlem ey selâtin-i keremkârân  
Yakar cân u dilim hayli zamandır âteş-i hicrân  
Firâk-ı yâr ile âlâm-ı düşmen dildedir mihmân  
Bugün atş-ı cigerle anlar için eylerem biryân  
Tutun ma'zûr kim ferhunde<sup>85</sup> bir demdir fedâ olmaz*

*Bu rûz ol rûzdur kim eylerem tazyîf-i mihmânı  
Bu rûz ol rûzdur kim yâre kurbân eylerem cânı  
Uyûn-ı âleme izhâr edüb takdîr-i Subhânı  
Varam mahrem-sarâya terk edüb a'yân u inkânı  
Banı kevn u mekân şimdengerii mesken-serâ olmaz*

*Eğerçi Kerbelâ vafında hûn-efşân olur hâme  
Kazâ-yı nüih-felek dilteng olur elvâh u a'lâme  
Urûc etmek için ol râh-ı âlemdâr-ı in'âme  
Şu vechile erişdi kim kazâ hükm-i serâncâme  
Zebân-ı kilk-i<sup>86</sup> âdâb ânı tafsile rızâ olmaz*

*İrişdi emr-i "İsrâ" çünkü şâh-ı Kerbelâ üzre  
Dem-i mi'râc geldi yani âl-i enbiyâ üzre  
Olub zâhib reh i'câz-ı rûh-ı Kerbelâ üzre  
Nümâyân oldu bir i'câz kim dâr-ı fenâ üzre  
O rütbe kudrete mazhar bir<sup>87</sup> gürûh-ı evliyâ olmaz*

*Olub mânend-i İlsâ kuvve-i nezzâreden pinhân  
Göründü halka bir sûret misâli zât-ı nûr-efşân  
Nihâlınden cüdâ olmuş gibi bir gonce-i handân  
Ser-â-ser dâğ dâğ-ı<sup>88</sup> hûn-ı la'lin içre ser-galtân<sup>89</sup>  
Vücûd-ı nâzenîni dâğlardan istifâ<sup>90</sup> olmaz*

<sup>85</sup> Ferhunde: Mübârek.

<sup>86</sup> Kilk: Kamyş kalem.

<sup>87</sup> Bu beyitte geçen "mazhar bir" ifadesinde geçen bir kelimesi vezni bozmaktadır. Ancak metnin aslında olduğu için yazmak durumunda kalınmıştır.

<sup>88</sup> Dâğ: Yanık yarası.

<sup>89</sup> Ser-galtân: Kopup yere yuvarlanan baş.

<sup>90</sup> İstifâ: Seçilmiş.

*İrişdi bir nidâ-yı cân-güdâz ol dem cihân içre<sup>91</sup>  
 Düşüb ol bangdan bir velvele kevn ü mekân içre  
 Meger şâh-ı nübüvvet ravza-i bâğ-ı cinân içre  
 Olurdu bülbül-âsâ nağme-perdâz âşiyân içre  
 Der idi kim bana bundan eşed cevr ü cefâ olmaz*

*Bugün hayfâ teessüf hâtırında sır bedâ<sup>92</sup> oldu  
 Ki canpârem Hüseynim tığ-ı atş ile şehîd oldu  
 Bugün mü'minlere mâtem nifâk ehline id<sup>93</sup> oldu  
 Bu yüzden ol güruh-i bî-vesfâ benden ba'id oldu  
 Sitemkârân-ı ehl-i beyt bana hiç akrabâ olmaz*

*O bang-ı mâtemengîz ile doldu künbed-i ekvân  
 Olub gayb âleminden oldular arz u semâlar zân  
 Gözünden çıktı arşın mihver-i eflâk-ı âb-eşân  
 Elinden gitti ferşin kürre-i gencine-i sâ mân  
 Dediler ki yıkılsa bu fenâ dâr-ı fenâ olmaz*

*Sirişki-i dîde-i firkatle oldu mâh dür-hâle<sup>94</sup>  
 Büründü hacletinden vech-i neyr-i mu'ciz-i âle  
 Misâl-ı eşk-i çeşm-i hasret oldu çarh-i cevvalé  
 Giriüb şâh-ı şehîdân mâtemile şeb siyeh şâle  
 Dedi mâtem şebinde sinede rengin kabâ olmaz*

*Hevâ-yı âh u dilden geldi cûşîş bahr-i ummâna  
 Felek keştisini gark etmek için eşk-i tûfâna  
 Temevvüc etti bir cûş oldu çıktı tâk-ı ekvâna  
 Uyûn-ı lücceyi ref' evleyüb tâ arş-ı rahmâna  
 Dedi âl-i Resûl'e bunca îzâ re'y-Hüüdâ olmaz*

*Doğub evc-i şehâdet matla'ından çün meh-i tâbân  
 Olub mânend-i neyr-i nûr-ı Ahmed içre sergerdân  
 Ziyâ-pâş oldu deşt-i Kerbelâ'ya eyledi seyrân  
 Şehîden oldu çün ol kible-i din vâsul-ı Subhân  
 Güruh-ı âşıkâna bundan özge pîşvâ olmaz*

<sup>91</sup> -güdâz: Eriten, yakan.

<sup>92</sup> Bedâid: Âşikar.

<sup>93</sup> İd: Bayram.

<sup>94</sup> Hâle: Ay ağılı.

*Olub bir katre dem-cünbân sivâ-ı evc-i ulyâya  
Düşüb mânend-i şebnem gonce-i firdevs-i a'lâyâ  
İrüb seyrâni âhir dâmen-i arş-ı mu'allâyâ  
Varınca dergeh-i mahrem serây-ı hâss-ı Mevlâ'ya  
Dedi carbân-ı aşka senden özge mültecâ olmaz*

*Dedi Hak merhabâ ey gül-ruh-ı cânpâre-i cânân  
Sana meflûhtur mahrem-serây-ı Hazret-i Rahmân  
Serîr u arşını çün eylemişdim pâyına pûyân<sup>95</sup>  
İdüb zâtında fânî zâtını ey nûr-i nûr-efşân  
Serây-ı " lî ma'allahî" buyur emrine lâ olmaz*

*Dedi kim yâ llâhî yaktı hasret sabr u sâ mânüm  
Kabâ-yı lâle-veş çâk eyledim çektim girîbânım  
Zülâl-ı tîğ-ı aşkımla suvardım la'l-ı atşânım  
Gülîstân eyledim hûn-ı dilimle çevre dâmânım  
Bu gülşende benim gibi gül-i sadberk edâ olmaz*

*Dedi Hak gül idin ol dem ki sırr-ı sebz-sitân oldun  
O dem bülbül idin kim beste-i âh u figân oldun  
Garîb olma karîb-i âşiyân-ı lâ-mekân oldun  
Görünmüşüm seninle şimdi sen bende nihân oldun  
Bu mahremgâh-ı âlidir ki bunda mâsivâ olmaz<sup>96</sup>*

*Dedi geçtim Hüdâyâ bu şehâdet mâcerâsından  
Haberdârım ezelden ol hicâbın mâverâsından  
Velî geçem seninle ettigim ahd iktizâsından  
Geçüb cân u cihândan geçmezem kâim pahâsından  
Eger ki diyetim vermez isen sana revâ olmaz*

*Dedi Hak ey şehîd-i can fedâ-yı îd-i ferdîyyet  
Ne ise eyle vâzıh muktezâ-yı ahd u ünsîyyet  
Bu veche görünüir kim kasd-ı aksâ-yı ulûhiyyet  
Visâl-ı bî-misâl-ı zâtım olsun kanına diyet  
Egerçi gevher-i gülreng kanına pahâ olmaz*

<sup>95</sup> Pûyân: Koşan.

<sup>96</sup> Sâ mân: Servet, zenginlik; Sireşk: Gözyaşı; Keşt: Gemi; -cünbân: Sallayan, kıvıldatan; Girîbân: Elbise yakası; Atşân: Susuzluk; Serzebz: Taze, yctişmiş, yeşil, şanslı, talihli; Abâ: Süslü elbise; Neyyir: güneş.



*Dedi ey Rabb-i âlem şöyledir icâb-ı peymânım  
K'olub<sup>97</sup> cânım sana kurbân olasın cânıma cânım  
Bugünkü Kerbelâ deşinde ben hûn içre galtânım<sup>98</sup>  
Ola hempâlarım vaslında hep uşşâk-ı nâlânım  
Ki anlar mâtemim nârındadır nâre sezâ olmaz.*

*Dedi Hak ey ferahbahşâ-yi bezm-i kevser-i irfân  
Olunca meclis-i mahşerde âlemzâr u sergerdân  
Kebâb etmek diler lehs-i ciğerden âteş-i nîrân  
Bütün uşşâk-ı nâlânı sana bahş eyledim ol ân  
Senindir anlar ey mahbûb nâre mübtelâ olmaz*

*Dedi kim ey düi-âlem gerd-kâr merhametkâri  
Dem-i rûz-i cezâda isterim cümle siyehkâri  
Ki yoksa başım alub destime çün eylerim zâri  
Sirişk-i hûn ile gark eyleyüb âb eylerem nâri  
Celâlün hazretinden kimse me'hûz-i cezâ olmaz*

*Dedi Hak ey fedâi sen ki verdin yoluma cânı  
Sana verdim kilid-i düzah u miftâh-ı rıdvânı  
Eger çeşmin dökerse mahşere eşk-i gül-efşânı  
Hazer kim âteş-i rahmum yakar cennât u nîrânı  
Bekâmlığında bir cây-i penâh ey mehlikâ olma.<sup>99</sup>*

*Bu resme eyleyüb peymân için ol Seyyid-i Â.<sup>100</sup>  
Serây-ı lî ma'allah içre oldu yâr ile hemdem  
Egerçi cân u cânân oldular bu vechüle hurre<sup>101</sup>  
Cihânı tutu ammâ zengbâr-ı sarsar-ı mâtem.<sup>102</sup>  
Dem-i hevl-i kıyâmet subhuna bâd-ı sabâ olma.*

*Muhibb-i âl u evlâd-ı Muhammed oldular gamnâk  
Figân u mâtem ile ettiler hayli zaman dil çâk  
Yezîdân-ı lâîni ta'me-i tîğ ettiler bî-pâk  
Suyûf u tîğlarla itşeler tâ rûz-i haşr ihlâk  
Yine bir mây-ı pâki hürmeti hakkı edâ olmaz*

<sup>97</sup> K'olub: Ki olup demektir.

<sup>98</sup> Galtân: Yuvarlanan, tekerlenen.

<sup>99</sup> Cây-ı penâh: Sığınılacak yer; Bekâm: Maksat ve meramina ulaşan.

<sup>100</sup> Zeng: Pas, zil, çalpara; Sarsar: Gürültülü, sarsıntılı.

Eyâ şâh-ı şehîd-i Kerbelâvî dü-cihân fermâ  
O şeh sen ki müsellemdir sana dünyâ vü hem ukbâ  
Zülâl-ı şefkatın gülbahçesidir cennetü'l-me'vâ  
Na'im-i lutfetin tennâri oldu düzah u gayyâ  
Zemîn u âsumân içre sana kimler gedâ olmaz

O şeh sen ki göründün hil'at-ı Fahr-i Cihân içre  
Sen ol nûr-ı mücessemsin göründün dehre kân içre  
O bülbül sen ki gülbânkın doludur âsumân içre  
O gül-bünsün<sup>101</sup> yetişdin sahn-ı bâğ-ı lâ-mekân içre  
Sennâ-i mânevî oldu feyz-i gülünden bi-nevâ olmaz

O deryâsın ki mevcin mazharıdır âlem-i imkân  
O neyyirsin ki zerren kevkeb-i mâhiyet-i a'yân  
O âdemsin vücûdun zıllıdır ser-tâ-ser-i ekvân  
Cihân-ı câmi'-i ekbersin oldu cân sana cânân  
Sana yâr olmayanlar mahrem-i râz-ı abâ olmaz

Olunca âferîniş<sup>102</sup> rûnüümâ nûr-ı cemâlinden  
Kesildi hâme-i deşt-i kazâ kadd-ı nihâlinden  
Midâd-ı<sup>103</sup> levh-i takdîr oldu çünki hûn-ı âl'inden  
O sûretle göründün âleme levh-i misâlinden  
Bedâyi'de nazîrin ey Hüseyin-i Müctebâ olmaz

Makâm-ı "kâbe kavseyn"e işârettir be-revânın  
Delil-i nokta-i vahdettir ol câh-ı zenahdânın  
Gülistân-ı velâyet servidir kadd-i hırâmânın  
Kazâ-yı Kerbelâ'ya düştü âhir sâyesi ânın  
Egerçi nûr-ı akdes sâye-endâz-ı kazâ olmaz

Salât-ı bî-had olsun zâtına ey Cebraîl hüddâm  
Sana tâc-ı velâyettir ser-i mes'ûd-ı pür-ifhâm  
Şehâdetle giyüh 'esrâ' deminde hil'at-ı gülfâm  
Şefâ'atle 'usât u âşıkâna eyledin ikrâm  
Şühûd-ı müddeâdir bu bana çün u çirâ olmaz<sup>104</sup>

<sup>101</sup> Gül-bün: Gül kökü, gül biten yer.

<sup>102</sup> Âferîniş: Yaratılış, hilkat.

<sup>103</sup> Midâd: Mürekkep.

<sup>104</sup> Çün u çirâ: Niçin ve nasıl.

*Bize mahsûstur ey rûh-ı âlem minnet-i zâtın  
Berâber cedd-i pâkinle görüb mâhiyyet-i zâtın  
Salât-ı bî-adedle eyleriz hem midhet-i zâtın  
Adûlar bilmeyüb çün kulmadular hürmet-i zâtın  
Bizim anlara çün la'net-resâ olmak hatâ olmaz*

*Sana hürmet ederlerdi adûlar hoş nihâd olsa  
Bilürdiler Yezîdiler seni Hakk'a iyâd olsa  
O denlü la'net olsun ol gürûh üzre ki yâd olsa  
Kifâyet itmesün terkimine deryâ midâd olsa  
Tevellâ u teberrâ<sup>105</sup> ehliyüz bizde riyâ olmaz*

*Olanlar teşne-i zevk-i mey-i aşkınla dem-beste  
Gumûm-ı mâtemile gayri gamdan oldu vâreste  
Olub sermest-i sohba-yı visâlin Şems-i dil-haste  
Bihamdillah olubdur âsitânında kemer-beste  
İki âlemde ey kân-ı kerem senden cüdâ olmaz*

*Tecellâ-yı cemâlinle dilim her bâr kıl pürnûr  
Dil-i mâtemkeş u mahzûnum et lütfunile<sup>106</sup> mesrûr  
Hatâ ettimse sehven dâmen-i afvınla kıl mestûr  
Sana lâyük degil mersiyem ey Şâhüm buyur ma'zûr  
Senâ-yı zâtile levh u kaleme ictirâ<sup>107</sup> olmaz*

<sup>105</sup> Tevellâ-Teberrâ: Lügatte, dost edinme-düşman bilme anlamına gelen bu iki terim, ıstılahta, ehl-i beyt'i ve onları sevenleri dost, onlara kötülük ve haksızlık edenleri düşman bilmek anlamında genellikle Bektaşilikte kullanılmaktadır. Bazı sûfiler tarafından da tanımlanan tevellâ ve teberrâ meselâ İbn Arabî (ö. 1240) tarafından O'ndan kendine gelmek *tevellâ* olarak addedilirken bazıları tarafından da Hakk'ın kullarının amellerini geri çevirmesi teberrâ olarak belirtilmiştir. İsmail Ankaravî de bu terimleri, müridin tarîkâta girerken şeyhin dostunu dost, düşmanını düşman bileceğine söz vermesi olarak açıklar. Geniş bilgi için bkz. Ahmed Rif'at Efendi, *Mir'âtu'l-Mekâsüd fi Def'i'l-Mefâsüd*, İst. 1293, s. 194, 211-212; İsmail Ankaravî, *Minhacu'l-Fukarâ*, İst. 1286, s. 34; Lâmiî Çelebi, *Nefahat Tercümesi*, İst. 1289, s. 174; Y. Nuri Öztürk, *Tarihi Boyunca Bektaşilik*, İst. 1997, s. 25, 217.

<sup>106</sup> "Et lütfunile" ifadesi asıl metinde "eyle lutfunla" şeklindedir. Vezin icabı bu şekilde yazılmıştır.

<sup>107</sup> İctirâ: Cüret, cesaret.

## BİBLİYOGRAFYA

- AHMED RÎF' AT EFENDİ, *Mir'âtu'l-Mekâsîd fî Def'i'l-Mefâsîd*, İst. 1293.
- AHMED SÂFÎ, *Sefînetü's-Sâfî*, Süleymaniye Ktp. Nr. 2096 (Fotokopi Nüsha), XI, 1324.
- AHMET NECDET, *Tekke Şiiri, Dînî ve Tasavvufî Şiirler Antolojisi*, İst. 1997.
- ALKAN, Serhan, *Şeyh Mustafa Zekayî'nin Hayatı, Edebi Kişiliği, Divan'ı* (İnceleme-Tenkitli Metin), AÜSBE, Basılmamış Y. Lisans Tezi, Erz. 1994.
- AŞKAR, Mustafa, *Niyâzî-i Mısrî Hayatı, Eserleri, Tasavvuf Anlayışı*, K. B. Yay., Ank. 1999.
- ATALAY, Adil, *Seyyid Nizamoğlu: Hayatı, Eserleri*, İst. 1976.
- AYTEN, Yunus, "Ziyâuddîn-i Abdurrahmân-ı Hâlis Talabânî", *SGAD*, İst. 1996, IX, ss. 128-132.
- AZAMAT, Nihat, "Kâdiriyye", *DİA*, XXIV, ss. 131-136.
- BANARLI, N. Sami, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, I-II, İst. 1971-1979.
- BANDIRMALIZÂDE, Ahmed Münib, *Mecmûa-ı Tekâyâ*, Alem Matbaası, İst. 1307.
- BEZİRCİ, Asım, *Dünden Bugüne Türk Şiiri*, İst. 1968.
- BURSALI, M. Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, I-III, İst. 1333.
- CANIM, Rıdvan, *Edirne Şâirleri*, Akçağ Yay. Ank. 1995.
- ÇELEBİOĞLU, Amil, *Muhammediye*, İst. 1975, I-V.
- ERASLAN, Kemal, "Yazıcıoğlu", *İslâm Ansiklopedisi* (İA), İst. 1988, XIII, ss. 366.
- ERAYDIN, Selçuk, *Tasavvuf ve Tarikatlar*, İ.F.A.V. Yay., İst. 1994.
- ERDOĞAN, Kenan, *Niyâzî Mısrî Dîvân'ı*, Akçağ Yay., Ank. 1998.
- ERGÜN, S. Nüzhet, *Nâmık Kemâl-Hayatı ve Şiirleri*, (Mukaddime), İst. 1933.
- EYÜBOĞLU, İ. Zeki, *Divan Şiiri*, I-II, İst. 1994.
- FÂTİN DAVÛD, *Hatimetü'l-Eş'âr*, İst. 1271.
- FERİDÜDDİN ATTÂR, *Tezkîretü'l-Evliyâ*, Trc. Süleyman Uludağ, İst. 1985.
- GÖLPINARLI, Abdülbaki, "Seyyid Seyfullah (Nizamoğlu)", *Türk Dili Derg.*, (Türk Halk Edebiyatı Özel Sayısı), c. XIX, Sayı: 207, Aralık 1968, ss. 405-413.
- \_\_\_\_\_, *Dîvân Şiiri (XX. Yüzyıl)*, İst. 1955.
- \_\_\_\_\_, *Türk Tasavvuf Şiir Antolojisi*, İst. 1972.
- GÖVSA, İ. Alaettin, *Türk Meşhurları Ansiklopedisi*, İst. 1946.
- GÜRER, Dilaver, *Abdülkadir Geylânî, Hayatı, Eserleri, Görüşleri*, İst. 1999.

- HACİTAHİROĞLU, Abdullah Öztemiz, "Şeyh Osman Şems", *Diriliş*, Sayı: 13, Eylül 1975, ss. 25.
- HARİRİZÂDE, M. Kemâleddin, *Tıbyânü Vesâilî'l-Hakâyık*, I-III, Süleymaniye Ktp., İbrahim Efendi, No: 432
- HERSEKLİ Ârif Hikmet Bey, *Dîvân*, Haz. İbnülemin M. Kemal, İst. 1335.
- HOCAZÂDE Ahmed Hilmi, *Hadikatü'l-Evliyâ'dan Silsiletü'l-Meşâyihî'l-Kâdiriyye*, İst. 1318.
- el-HİNDÎ, Hüsâmüddin, *Kenzü'l-Ummâl*, I-X, Beyrut 1979.
- İNAL, İbnülemin M. Kemal, *Son Asır Türk Şâirleri*, İst. 1930.
- ANKARAVÎ, İsmail, *Minhacü'l-Fukarâ*, İst. 1286.
- KARA, Mustafa, *Bursa'da Tarikatlar ve Tekkeler-II*, Bursa 1993.
- \_\_\_\_\_, *Eşrefoğlu Rûmî*, D.İ.B. Yay., Ank. 1995.
- \_\_\_\_\_, *Niyâzi-i Mısrî*, T. D. V., Yay., Ank. 1994.
- KOMİSYON, "Encümen-i Şuârâ", *DİA*, İst. 1995, XI, ss. 179-181.
- KOMİSYON, *TDEA*, İst. 1977-1998, VII, ss. 145
- KOMİSYON, "Osman Şems". *TDEA*, VIII, ss. 513.
- KÜRKCÜOĞLU, Kemal Edip, *Osman Şems Dîvânı'ndan Seçmeler*, İst. 1996.
- LÂMÎİ ÇELEBİ, *Nefahat Tercümesi*, İst. 1289.
- MA'SÛM ALİ ŞÂH, *Tarâiku'l-Hakâik*, Neş. M. Ca'fer Mahcûb, I-III, Tahran 1339.
- MUALLİM NACİ, *Esâmî*, İst. 1308.
- \_\_\_\_\_, *Osmanlı Şâirleri*, Haz. Cemal Kurnaz, M. E. B. Yay., İst. 1995.
- MUHAMMED SÂMÎ, *Esmâr-ı Esrâr*, İst. 1316.
- OCAK, A. Yaşar, *Veysel Karanî ve Üveysilik*, İst. 1982.
- ÖZDAMAR, Mustafa, *Dersâadet Dergâhları*, İst. 1994.
- ÖZGÜL, M. Kayahan, *Arayışlar Devri Türk Şiiri Antolojisi*, Ank. 2000.
- ÖZGÜL, M. Kayahan. *Herseklî Ârif Hikmet*, Ank. 1987.
- ÖZKAN. Abdullah, *Başlangıçtan Cumhuriyete Türk Şiiri Antolojisi*, I-V, İst. 2003.
- ÖZTÜRK, Y. Nuri, *Kuşadalı İbrahim Halvelî, Hayatı, Düşünceleri, Mektupları*, Fatih Matbaası, İst. 1982.
- \_\_\_\_\_, *Tarihi Boyunca Bektaşilik*, İst. 1997.
- ÖZUYGUN, A. Rıza, *Hasan Sezai'nin Hayatı, Edebi Kişiliği ve Divanı* (İnceleme-Tenkitledir Metin), AÜSBE, Basılmamış Doktora Tezi, Erz. 1999.

- PEKTAŞ, Muhittin, *Sezâyî (Câbî Hasan Dede) Hayatı, Eserleri, Edebi Kişiliği ve Divânı'nın Tenkitli Metni*, SÜSBE, Basılmamış Doktora Tez, Konya 1998.
- SEÇKİN, Necâti, *Edirne Evliyâları*, İst. 1971.
- HÜSAMEDDİN ÖMER, Şeyh Muhammed, *Enfâsi'r-Rahmâniyye fî Silsileti'l-Kâdiriyyeti'-i-Tababâniyye*, Kerkük 1973.
- ŞİMŞEK, Selami, "Seyyid Nârî Üsküdarî ve Salât-ı Kemâliyye Şerhi", *Tasavvuf Derg.*, Sayı: 11, Temmuz-Aralık 2003, ss. 352-354.
- \_\_\_\_\_, *Edirneli Kabûlî Mustafa Efendi Hayatı, Eserleri ve Tasavvufî Görüşleri*, Basılmamış Y. Lisans Tezi, Erz. 1998.
- TANPINAR, A. Hamdi, *XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, İst. 1967.
- TANSEL, Fevziye Abdullah, *Nâmık Kemal'in Mektupları*, İst. 1967.
- TÜRER, Osman, *Anahatlarıyla Tasavvuf Tarihi*, İst. 1998.
- UÇMAN, Abdullah, "Seyyid Nizamoğlu Seyfullah", *SGAD*, VIII, 184-187.
- ULUDAĞ, Süleyman, "Abdulkâdir Geylânî", *DĖA*, I, 234-239.
- UZUN, Mustafa, "Yazıcıoğlu Mehmed", *SGAD*, İst. 1996, VII, 384-387.
- ÜSKÜDARÎ, Seyyid M. Nuri, *Salât-ı Kemâliyye Şerhi*, Şirket-i Mürettibiye Matb., İst. 1328.
- VASSÂF, Hüseyin, *Sefîne-i Evliyâ*, Osmanlıca'dan Çevirenler: Mehmet Akkuş-Ali Yılmaz, I, İst. 1990.
- \_\_\_\_\_, "Osman Şems Efendi", *Mahfil Mecmûası*, Rebiu'l-Evvel 1341 (Ekim-Kasım 1922) Sayı: 29, ss. 112-113.
- VİCDÂNÎ, M. Sadık, *Tomâr-ı Turûk-ı Aliyye (Tarikatler ve Silsileleri)*, Haz. İrfan Gündüz, İst. 1995.
- YEŞİLZÂDE, M. Sâlih, *Rehber-i Tekâyâ*, Süleymaniye Ktp., Tirnovalı No: 1035.

## ABSTRACT

This our study dwells on Kadiriye Sheikh Master Osman Nureddin Şems (d. 1883) his life, works and *Mersiye-i Cenâb-ı Seyyidü'ş-Şüheda* that was works of this is studied and the Turkish version of *Mersiye-i Cenâb-ı Seyyidü'ş-Şüheda* is cited with some explanation. Osman Şems is poet and sufi from nineteenth century. He is acquired a diploma which given by Sheik Abdurrahim Üveysi from Ünye (d. 1856), Kuşadalı İbrahim Halveti from Şabaniye of Halveti (d. 1848) and like Nakshi bend Master İbrahim. Osman Şems who was founder that Enveriye branch of Kadiriye is nickname of "Bazu'l-Enver". He is a person the most important personages that persons was joined Accdemy of Poets. He died on 1893 in the Usküdar. "*Divan*", "*A Letter*", "*Şem'i Şebistan*", "*Kanz al-Maani*" and "*Mersiye-i Cenâb-ı Seyyidü'ş-*